

Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer

RAPPORT 2007:6

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm.
Telefon 08-690 91 90, fax 08-690 91 91, e-post order.fritzes@nj.se

Produktion:

Brottsförebyggande rådet, Information och förlag, Box 1386, 111 93 Stockholm.

Telefon 08-401 87 00, Fax 08-411 90 75, E-post: info@bra.se

Brå på Internet www.bra.se

Författare: Mikael Rying

Omslagsbild: Bicho/Botvidsson. Fotot är beskuret och bearbetat.

Omslag: Ylva Hellström

Tryck: Edita Norstedts, Västerås 2007

© 2007 Brottsförebyggande rådet

ISSN 1100-6676, ISBN 978-91-85664-61-0

Innehåll

FÖRORD	5
SAMMANFATTNING	6
Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer minskar	6
Många gärningsmän har tidigare hotat och misshandlat kvinnan	6
Offer och gärningsmän oftast svenskar	6
Vanligt att gärningsmännen har låg social status och är kriminellt belastade	7
Psykisk sjukdom eller psykisk störning vanligt bland gärningsmännen	7
Allt fler döms för mord	7
INLEDNING	8
Syfte	9
Definition av dödligt våld och nära relationer	9
MATERIAL OCH METOD	12
Undersökningsmaterialet	12
Kodning av materialet	13
Bortfall	13
Mörkertal	13
DÖDLIGT VÅLD MOT KVINNOR 1990–2005	15
Kvinnan känner nästan alltid gärningsmannen	16
Kniv vanligaste våldsmetoden	17
Fall med kvinnliga offer klaras oftare upp	17
Fall mellan obekanta	18
Dödligt våld mellan bekanta som inte är släkt	19
Dödligt våld inom familjen exklusive nära relation	19
DÖDLIGT VÅLD MOT KVINNOR I NÄRA RELATIONER	21
Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer har minskat sedan 1970-talet	21
OMSTÄNDIGHETER VID BROTTEN	23
Tidigare förekomst av hot och våld	23
Svartsjuka och separation vanliga motiv	23
Brotten sker i bostäderna	25
Kniv dominerar som våldsmetod	26
Ovanligt med vittnen	28

OFFER OCH GÄRNINGSMÄN	29
Åldersfördelning	29
Födelseländer	30
Gärningsmännen har ofta låg social status	31
Gärningsmännen är ofta kriminellt belastade	31
Alkoholpåverkan och alkoholmissbruk	33
Relativt vanligt med självmord i samband med brotten	34
Rättspsykiatriska undersökningar (RPU) av gärningsmännen	35
Gärningsmännen är ofta psykiskt sjuka eller personlighetsstörda	36
BROTTSRUBRICERINGAR OCH UTDÖMDA PÅFÖLJDER	40
Allt fler döms för mord	40
Livstidsstraffen ökar kraftigt	41
AVSLUTANDE DISKUSSION	44
Möjliga förklaringar till det minskade dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer	45
Brotten begås ofta i socialt marginaliserade miljöer	46
Två riskgrupper	47
Samhällets skydd för kvinnor som utsätts för våld	48
REFERENSER	51
BILAGOR	57
Bilaga 1	57

Förord

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem. Behovet av kunskap inom området är stort. Under de senaste åren har därför Brottsförebyggande rådet, Brå, publicerat en rad rapporter i ämnet. Dessa har bland annat behandlat frågor som omfattningen av våld mot kvinnor, besöksförbudslagens tillämpning, våldtäktsutvecklingen och stalkning.

I denna rapport analyseras utvecklingen, omfattningen och karaktären av det mest allvarliga våldet mot kvinnor, det vill säga de fall där våldet lett till döden. Rapporten bygger på en noggrann genomgång av samtliga kända fall av dödligt våld mot kvinnor sedan år 1990. Fokus ligger på de fall där gärningsmannen varit en nuvarande eller före detta make, sambo, fästman eller pojkvän. Bland de förhållanden som analyseras kan nämnas gärningsmannens motiv, deras tidigare belastning och om samhället haft kunskap om hotbilden mot kvinnan.

En grundläggande fråga som behandlas i rapporten är de förändringar som skett, eller inte skett, i denna allvarliga brottslighet. Tyngdpunkten i beskrivningen utgår från utvecklingen under perioden 1990–2004, men en jämförelse med situationen på 1970-talet presenteras också.

Rapportens målgrupper är regering och riksdag samt anställda inom rättsväsendet, socialtjänsten samt hälso- och sjukvården och personer verksamma vid kvinnojourer och övriga som i sin verksamhet kommer i kontakt med mäns våld mot kvinnor.

Rapporten har skrivits av fil.lic. Mikael Rying, verksam vid Brå, i samarbete med Felipe Estrada, chef för Enheten för forskning och utveckling. Martin Grann, utvecklingschef inom Kriminalvården har granskat rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Chefsöverläkaren Marianne Kristiansson vid Karolinska Institutet har bidragit med sakkunskap vid klassificeringen av de rättspsykiatriska diagnoserna.

Stockholm i maj 2007

Jan Andersson
Generaldirektör

Felipe Estrada
Enhetschef

Sammanfattning

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som kräver ökade kunskaper för att kunna stävjas på bästa sätt. Utifrån ett stort material om samtliga polisanmälda fall av dödligt våld under perioden 1990–2004 har uppgifter om de fall som avser dödligt våld mot kvinnor i nära relationer ställts samman. Det innebär att samtliga anmälda fall av mord, dråp och misshandel med dödlig utgång som begåtts i nära relationer i Sverige under perioden 1990–2004 har studerats och utgör det underlag som rapporten bygger på.

Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer minskar

Under perioden 1990–2004 dödades i genomsnitt 90–100 personer per år genom kriminellt dödligt våld. Av dessa är ungefär en tredjedel kvinnor och av dem är det under ett genomsnittligt år ungefär sjutton (17) kvinnor som dödas av en man som de vid brottstillfället hade eller hade haft en nära relation till, det vill säga make, sambo, fästman eller pojkvän.

En jämförelse med 1970-talet visar emellertid att det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer har minskat med mellan 20 och 30 procent. Någon entydig förklaring till detta är svår att finna. Sociala förändringar och ett ökat skydd för utsatta kvinnor genom till exempel kvinnojourernas framväxt kan ha haft betydelse, liksom vissa lagändringar. Ett ökat ekonomiskt oberoende för kvinnor över tid kan också ha spelat in.

Många gärningsmän har tidigare hotat och misshandlat kvinnan

Det är mycket vanligt att gärningsmannen redan före det aktuella brottstillfället har hotat och misshandlat kvinnan. I nära hälften av fallen finns uppgifter om tidigare hot och i 40 procent av fallen finns uppgifter om tidigare våld. Men eftersom detta endast är de uppgifter som redovisas i polisutredningar och domar bör de betraktas som minimisiffror.

Svartsjuka och problem i samband med separationer var motivet i nära 60 procent av fallen. Gärningsmannen har ofta ett stort behov av att kontrollera kvinnan och när han inte längre kan det, dödar han henne.

Offer och gärningsmän oftast svenskar

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer åren 1990–2004 är 70 procent av offren och två tredjedelar av gärningsmännen födda i Sverige. Med tanke på att utlandsfödda personer under undersökningsperioden utgör cirka 10 procent av den svenska befolkningen finns det en tydlig överrepresen-

tation av såväl offer som gärningsmän med utländsk bakgrund. Majoriteten av de utlandsfödda gärningsmännen kommer från ett annat land i Europa.

Vanligt att gärningsmännen har låg social status och är kriminellt belastade

Gärningsmännen är vanligen personer som har låg social status i samhället. I nära hälften av fallen är de antingen arbetslösa, har beredskapsarbete eller är förtidspensionerade.

Gärningsmännen var i nära 60 procent av fallen registrerade för tidigare brottslighet. De dominerande brottstyperna var olaga hot, våldsbrott, stöldbrott och trafikbrott.

Psykisk sjukdom eller psykisk störning vanligt bland gärningsmännen

Det är mycket vanligt att gärningsmannen lider av en psykisk sjukdom eller någon annan typ av psykiatrisk problematik. Nära 90 procent av de män som dödar en kvinna i en nära relation är enligt materialet att betrakta som psykiskt sjuka eller lider av annan psykiatrisk problematik. Enligt rättspsykiatriska data dominerar två diagnosgrupper: personlighetsstörningar och psykossjukdomar.

I en fjärdedel av fallen begår gärningsmännen självmord i samband med brotten. Om man lägger till de män som försökte begå självmord i samband med brottet, ökar andelen till 30 procent.

Alkohol spelar en betydligt mindre roll vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer än vid dödligt våld i övrigt.

Allt fler döms för mord

Under den studerade perioden har fördelningen av brottsrubriceringar i dessa fall tydligt förändrats. I början av 1990-talet bedömdes omkring två tredjedelar av fallen som mord, medan det i början av 2000-talet i stället handlar om 9 av 10 fall. På motsvarande vis har andelen fall som lett till livstidsstraff också ökat påtagligt i början av 2000-talet.

Två omständigheter skiljer dödligt våld mot kvinnor i nära relationer från annat dödligt våld när det gäller påföljdsvalet. Dels döms en större andel av gärningsmännen till rättspsykiatrisk vård, dels får de genomsnittligt längre fängelsestraff.

Inledning

Mäns våld mot kvinnor är ett stort samhällsproblem. Internationellt har FN på många sätt engagerat sig i frågan, genom till exempel Världshälsoorganisationen (WHO), en deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor samt en handlingsplan för jämställdhet från FN:s kvinnokonferens i Beijing år 1993. Inom EU behandlas frågan på olika sätt. Till exempel antog Europaparlamentet i början av år 2006 ett så kallat initiativbetänkande om hur våld mot kvinnor bör bekämpas (Eliasson & Ellgrim, 2006). I Sverige har frågan fått mycket uppmärksamhet sedan framför allt början av 1990-talet. Fokus har legat på mäns våld mot kvinnor i nära relationer. En mängd forskning, inte minst ur ett genusperspektiv, har resulterat i nya kunskaper och nya synsätt (t.ex. Lundgren m.fl., 2001, Karlsson & Pettersson, 2003, Lander m.fl. 2003, Jönson & Åkerström, 2004). Dessutom har sedan 1980-talet ett stort antal lagändringar gjorts och nya lagar stiftats, bland annat lagen om besöksförbud (1988:688), för att skydda kvinnor från våld och hot.

Under senare år har en rad konkreta åtgärder vidtagits. Exempel på detta är så kallade larpaket som utdelas till hotade kvinnor. Vidare pågår forskning och utveckling av så kallade farlighetsbedömningar, bland annat för att kunna göra tidiga riskbedömningar av de gärningsmän som hotar och utövar våld mot kvinnor. Dessutom har en utredning (SOU 2006:65) föreslagit att man utreder förutsättningarna för att dödsfallsutredningar ska kunna göras vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har de senaste åren publicerat ett stort antal rapporter i ämnet våld mot kvinnor, till exempel *Grov kvinnofridskränkning* (Brå, 2000), *Att förebygga våld mot kvinnor i nära relationer* (Brå, 2002a), *Våld mot kvinnor i nära relationer* (Brå, 2002b), *Besöksförbud* (Brå, 2003), *Våldtäkt* (Brå, 2005), *Stalkning i Sverige* (Brå, 2006) och *Besöksförbud – De berörda och deras erfarenheter* (Brå, 2007). Dessutom publicerades år 2001 en rapport om dödligt våld mot kvinnor i nära relationer (Brå, 2001).

När en kvinna dödas av sin make, sambo, pojkvän eller före detta sådan, är det den mest extrema formen av mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Det dödliga våldet mot kvinnor är därför ett ämne som väcker mycket uppmärksamhet i samhällsdebatten. Trots detta har forskningen om denna typ av dödligt våld varit sparsam.¹ Fram till nu har Brå:s tidigare rapport från år 2001 varit det mest aktuella som har skrivits i ämnet i Sverige. Med föreliggande studie ges en uppdaterad och, i

¹ Det finns sedan tidigare två studier publicerade om dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Båda har emellertid sina begränsningar. Den ena är en avhandling som bland annat beskriver denna typ av dödligt våld men är begränsad till vissa regioner i Sverige (Lindqvist, 1989). Den andra studien är heltäckande rent geografiskt men avser förhållanden så långt tillbaka i tiden som för perioden 1971–1980 (Rammer & Somander, 1989).

många stycken, mer detaljerad beskrivning av utvecklingen av denna allvarliga brottslighet.

Bristen på publicerad svensk forskning innebär också att fakta många gånger är obekanta för dem som arbetar med mäns våld mot kvinnor, till exempel socialtjänst, sjukvård, rättsväsendet, kvinnojourer, media och de politiker som ska stifta lagar för att bekämpa våldet. Exempel på detta är att felaktiga uppgifter sprids om antalet kvinnor som varje år dödas i en nära relation. Bristande kunskap kan påverka känslan av otrygghet hos kvinnor. Det är således angeläget att lyfta fram och sprida kunskap i ämnet, bland annat för att öka möjligheterna att förebygga detta mycket allvarliga våld.

Syfte

Det övergripande syftet med rapporten är att ge grundläggande kunskap dels om karaktären av det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer, dels om utvecklingen av denna brottstyp. Frågor som kommer att behandlas är:

- Ökar det dödliga våldet mot kvinnor?
- Vilka är omständigheterna vid brotten?
- I vilken utsträckning finns det tidigare hot eller våld mot dessa kvinnor?
- Vilka är offren och gärningsmännen?
- Hur ser påföljdsutvecklingen ut för dessa brott?

Analysen görs huvudsakligen genom en detaljerad genomgång av uppgifter från de konstaterade fall som inträffat i Sverige under perioden 1990–2004. Dessutom kompletteras redovisningen med uppgifter ur kriminalstatistiken, men även med annan forskning som gjorts i ämnet. Detta för att få såväl ett längre perspektiv bakåt i tiden som mer fördjupad kunskap i frågan. Den viktigaste förändringen jämfört med Brå-rapporten från år 2001 är att merparten av de analyser som redovisas görs utifrån tre femårsperioder vilket gör det möjligt att beskriva förändringar i det dödliga våldets karaktär. Rapporten kan på detta vis ge en bild såväl av de förändringar som har skett över tid som av den påtagliga stabilitet som kännetecknar vissa förhållanden inom det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer.

Definition av dödligt våld och nära relationer

En definition av dödligt våld kan förefalla relativt enkel att göra: det är när en människa har dödat en annan människa. Men rättssystemets verklighet är mer komplicerad än så. Det finns minst tre nivåer i rättsprocessen där upptäckten av en död person kan komma att bedömas som dödligt våld.

Den första bedömningen görs av de polismän som i initialskedet upprättar en polisanmälan. Om till exempel en kvinna hittas död och man misstänker att ett brott kan ha begåtts, skrivs en anmälan. En sådan görs ofta även i de fall man inte är säker på huruvida döden orsakats av annan person. En upprättad anmälan krävs nämligen för att man ska kunna göra den stora polisinsats som är regel vid ett fall av dödligt våld. Bland annat tillkallas polisens tekniker för att kunna säkra spår efter exempelvis gärningsmannen eller eventuellt mordvapen. Detta leder till att andra händelser än dödligt våld registreras i kriminalstatistiken.²

Den andra bedömningen görs av polisen och/eller åklagaren under förundersökningens gång. Den första bedömningen kan då visa sig vara felaktig. Till exempel kan det efter rättsläkarens obduktion av den döde visa sig att dödsorsaken var en olyckshändelse, sjukdom eller självmord. Ett annat exempel är att den misstänkte dödat offret i självförsvar. Åklagaren kan då välja att lägga ned förundersökningen.

En tredje och slutgiltig bedömning kan ske inom domstolsväsendet. Det är dock inte alltid som ett fall leder till prövning i domstol. Så är det exempelvis om en misstänkt gärningsman saknas eller om han tagit sitt liv. Även om de flesta fall av dödligt våld som hamnar hos domstol naturligtvis är klarlagda, förekommer det fall där domstolen inte kan utsluta att brott faktiskt inte ägt rum och därmed avskriver målet. Ett annat skäl för domstolen att ogilla åtalet mot en misstänkt gärningsman är att domstolen finner att gärningsmannen begått handlingen i självförsvar eller att denne befanns oskyldig.

Således kan en och samma händelse av förmodat dödligt våld bedömas på olika sätt beroende på vilket skede i rättsprocessen man studerar. Eftersom avsikten med den här undersökningen är att beskriva det dödliga våld som betraktas som kriminellt har följande definition använts:

De polisanmälda fall av våld som lett till döden, det vill säga mord, dråp, misshandel med dödlig utgång samt misshandel eller grov misshandel och vållande till annans död och som av rättsväsendet slutgiltigt bedömts som kriminellt dödligt våld.

---

² Brottsförebyggande rådet följer sedan år 2002 samtliga anmälda fall av dödligt våld i syfte att förebygga sådana felaktiga registreringar i kriminalstatistiken (Rying, 2003).

Samma definition har använts vid tidigare undersökningar av dödligt våld (t.ex. Wolfgang, 1958 och Wikström, 1992). Definitionen av gärningsmännen i undersökningen är därmed analog med de misstänkta gärningsmän som av rättsväsendet slutligen bedömts som skyldiga till dödligt våld.

Definitionen av begreppet nära relation i denna undersökning är de fall där gärningsmannen vid brottstillfället var eller hade varit make, sambo, fästman eller pojkvän till offret.

Material och metod

Undersökningsmaterialet

Materialet som ligger till grund för undersökningen samlades ursprungligen in för att användas för en kartläggning av det totala dödliga våldet i Sverige sedan år 1990 (se till exempel Rying, 2000). Den undersökta perioden i denna rapport är 1990–2004. I tabell 1 redovisas dock även uppgifter om antalet män och kvinnor som offer för dödligt våld år 2005. Datainsamlingen bygger på följande informationskällor:

Rikspolisstyrelsens brottsanmälningsregister Rationell anmälningsrutin (RAR)
Ur Rikspolisstyrelsens brottsanmälningsregister har uppgifter om samtliga anmälda fall av dödligt våld, det vill säga mord, dråp och misshandel med dödlig utgång, för perioden 1990–2004 hämtats. Genom detta material har samtliga fall kunnat identifieras.

Polisanmälningar

Från respektive polismyndighet har kopior av polisanmälningarna inhämtats.

Muntlig kontakt med polisutredare

I ett stort antal fall har kontakt tagits med den polisman som utreder fallet för muntlig information.

Rikspolisstyrelsens Person- och Belastningsregister (PBR) och Belastningsregistret (BR)

Från Rikspolisstyrelsens Belastningsregister (BR), tidigare Person- och Belastningsregistret (PBR), har uppgifter om domar i aktuella fall samt gärningsmännens tidigare registrerade brottslighet inhämtats. Eftersom avlidna personer gallras ur detta register, saknas registrerade uppgifter om de gärningsmän som begick självmord i samband med brottet.

Uppgifter ur Brottsförebyggande rådets lagföringsregister

Härifrån har uppgifter inhämtats om samtliga personer som har lagförts för mord, dråp eller misshandel eller grov misshandel i kombination med vållande till annans död.

Domar

Aktuella domar har beställts från respektive domstol.

Uppgifter ur rättspsykiatriska undersökningar (RPU) från Rättsmedicinalverket

Från Rättsmedicinalverket har uppgifter inhämtats ur rättspsykiatriska un-

dersökningar (RPU) och mindre psykiatriska undersökningar, så kallade paragraf 7-undersökningar, avseende de psykiatriska diagnoser som fastställts för de personer som lagförts för dödligt våld under perioden 1990–2004.

Kodning av materialet

En stor del av materialet fanns redan tillgängligt genom en rapport avseende perioden 1990–1999 (Brå, 2001). De nya uppgifter som har samlats in för denna undersökning avser perioden 2000–2004 och följer samma insamlingsmetod. I stort sett samma metod och variabelkodning användes tidigare i en undersökning om det dödliga våldet i Stockholm 1951–1991 (Wikström, 1993). I denna undersökning om fallen i hela Sverige ingår dessutom vissa andra uppgifter, bland annat utförligare uppgifter om påföljderna liksom uppgifter ur rättspsykiatriska undersökningar.

Bortfall

Generellt är bortfallet relativt litet för de variabler som redovisas. En av de viktigaste orsakerna till detta är att muntlig kontakt med de utredande poliserna har tagits i mycket stor utsträckning. I de fall bortfallet överstiger en nivå av fem procent, diskuteras detta i samband med redovisningen av respektive variabel.

Mörkertal

Det är komplicerat att studera omfattningen och utvecklingen av våldsbrottslighet (Estrada, 2005). Forskningen har länge kunnat visa att en stor del av det våld som inträffar i samhället förblir okänt för myndigheterna eftersom det inte leder till polisanmälan. När det gäller det dödliga våldet är dock detta ett väsentligt mindre problem. Forskning har visat att denna brottstyp snarare överskattas i kriminalstatistiken (Wikström, 1993, Rying, 2003).

Det finns emellertid vissa felkällor som kan innebära svårigheter att identifiera samtliga fall av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Med den metod och de källor som har använts i den här undersökningen torde dock mörkertalet ha minimerats så mycket som det är praktiskt möjligt. De felkällor som ändå kan finnas är följande:

Felregistrerade fall. Det finns en viss risk att fall av dödligt våld felaktigt registrerats som andra brott, till exempel mordförsök. Men eftersom en genomgång även gjorts av samtliga gärningsmän lagförda för dödligt våld under undersökningsperioden, torde denna risk vara liten.

Upptäckta brott – försvunna personer. I Sverige anmäls varje år ett stort antal personer som försvunna. Ett litet antal av dessa återfinns aldrig. Undersökningen visar att några av dessa återfinns som offer för dödligt våld efter en kortare eller längre tid. Det finns risk för att ytterligare sådana fall inte upptäckts.

Oupptäckta brott – färre obduktioner. Antalet obduktioner i Sverige har, bland annat på grund av lagändring, minskat sedan 1970-talet (Veress, 1994). Vidare har förändringar skett angående vilka läkare som får utfärda dödsbevis och dödsorsaksintyg. En undersökning av ett stort urval dödsfall visar också att inte samtliga fall som bedömts som onaturliga har polisanmälts trots att detta alltid ska göras (Rammer m.fl., 1997). Eftersom det finns uppgifter om att 5–10 procent av alla våldsbrott med dödlig utgång upptäcks i samband med rättsmedicinsk obduktion, kan det innebära att fall av dödligt våld inte registreras som sådana. Dessa förhållanden kan påverka möjligheten att avgöra om ett brott ägt rum i samband med dödsfallet.

Brott ej styrkt vid förundersökningen eller i domstol. Det finns ett antal fall där en man har misstänkts eller åtalats för någon form av dödligt våld mot en kvinna i en nära relation. Av olika skäl har det inte gått att styrka det dödliga våldet. I vissa sådana fall har mannen däremot kunnat dömas för annat våld mot kvinnan, till exempel misshandel eller grov misshandel.

Ouppklarade fall, man i nära relation misstänkt. I flera ouppklarade fall av dödligt våld mot kvinnor har en man i en nära relation varit misstänkt för brottet men inte kunnat åtalas eller dömas.

Dessutom finns det ouppklarade fall av dödligt våld mot kvinnor som inte har haft någon formellt misstänkt. Antalet ouppklarade fall med kvinnliga offer har också ökat något under undersökningsperioden.

Sammanfattningsvis finns det alltså flera omständigheter som gör att det kan finnas ett visst mörkertal av kvinnor som blivit offer för dödligt våld även om det kan förmodas vara litet. En möjlig felkälla som framför allt kan ha betydelse för antalet oupptäckta fall av dödligt våld är det minskade antalet obduktioner. Eftersom dessa minskat i antal sedan 1970-talet kan det påverka nivån av upptäckta fall av till exempel dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. En annan möjlig felkälla är det faktum att antalet ouppklarade fall av dödligt våld mot kvinnor har ökat något under undersökningsperioden.

Dödligt våld mot kvinnor 1990–2005

Detta avsnitt börjar med en översiktlig genomgång av samtliga kända fall av dödligt våld 1990–2005. Här redovisas också det dödliga våldet mot kvinnor som inte stått i nära relation till gärningsmannen. Det handlar exempelvis om de offer som varit obekanta med gärningsmannen men också de fall där relationen varit en annan, till exempel föräldrar och barn. Därefter behandlas det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer mer utförligt.

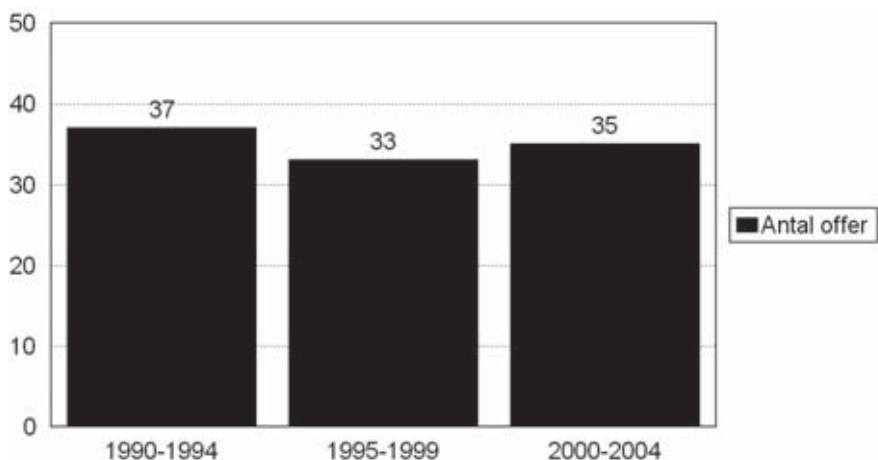
Under perioden 1990–2005 blev 1 574 personer i Sverige offer för dödligt våld (tabell 1). Det betyder alltså att omkring 100 personer dödsdats per år, och denna nivå har varit mer eller mindre oförändrad sedan år 1990. Av dessa offer var 35 procent kvinnor (inklusive flickor under 15 år) och 65 procent män. Denna fördelning ligger också tämligen oförändrad under hela den studerade perioden, trots att det finns relativt stora årliga variationer.

Tabell 1. Offrens könsfördelning vid dödligt våld i Sverige 1990–2005. Antal och andelar (procent).

	Kvinnor		Män		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1990	34	33	68	67	102	100
1991	33	29	82	71	115	100
1992	42	37	71	63	113	100
1993	38	35	71	65	109	100
1994	36	36	63	64	99	100
1995	28	33	58	67	86	100
1996	36	36	65	64	101	100
1997	38	40	58	60	96	100
1998	31	33	64	67	95	100
1999	34	33	68	67	102	100
2000	36	38	58	62	94	100
2001	36	40	53	60	89	100
2002	31	31	69	69	100	100
2003	27	33	56	67	83	100
2004	43	39	66	61	109	100
2005	29	36	52	64	81	100
Summa	552	35	1022	65	1574	100

Bortfall: ett fall (< en procent).

Bara under åren 2003–2005 förändras antalet dödade kvinnor drastiskt från ett år till ett annat. För att undvika att sådana plötsliga förändringar slår igenom då utvecklingen beskrivs slås i den fortsatta analysen materialet samman i tre femårsgrupper; 1990–94, 1995–99 och 2000–04 (se figur 1).

Figur 1. Genomsnittligt antal kvinnliga offer för dödligt våld 1990–2004.

Kvinnan känner nästan alltid gärningsmannen

Genomgången av anmälningarna visar att de kvinnliga offren för dödligt våld i 84 procent av fallen kände gärningsmannen (tabell 2). Om man bortser från de fall där gärningsmannen förblivit okänd, och uppgift om relation därmed saknas, stiger andelen till 94 procent av fallen.

Vidare framgår att knappt hälften av det dödliga våldet mot kvinnor begås av en man till vilken de har eller har haft en nära relation. Det är dessa fall som kommer att vara i fokus för stora delar av denna rapport. En ungefär lika stor andel av fallen begås således av andra personer, dock i huvudsak av någon som kvinnan kände. Eftersom omständigheterna vid dessa fall av dödligt våld mot kvinnor inte tidigare finns beskrivna görs nedan en kortare genomgång av de fall där relationen mellan offret och gärningsmannen ser annorlunda ut (förutom barn som offer).

Tabell 2. Fördelningen av kvinnliga offers relation till gärningsmannen vid dödligt våld 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000-2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Ouppklarade fall	15	8	16	10	22	13	53	10
Barn under 15 år	31	17	17	10	21	12	69	13
Obekanta	15	8	7	4	8	5	30	6
Bekanta, ej familj	20	11	22	13	24	14	66	13
Familj, exkl. man								
i nära relation	19	10	20	12	14	8	53	10
Man i nära relation	83*	45	85	51	86	50	254	49
Summa	183	99	167	100	175	100	522	101

Bortfall: ett fall.

*1 ett fall var gärningspersonen en kvinna.

Kniv vanligaste våldsmetoden

Vid dödligt våld mot både kvinnor och män är den dominerande våldsmetoden användandet av kniv. Skjutvapen förekommer i knappt 20 procent av fallen, vilket betyder att vapen använts vid en klar majoritet av fallen. Strypning är dock vanligare vid dödligt våld mot kvinnor än mot män. I dessa fall är det relativt vanligt att det också förekommer misshandel. Det är ovanligt att kvinnor dödas som ett resultat av ”ren” misshandel (sparkar och slag), detta sker i något fall per år.

Fall med kvinnliga offer klaras oftare upp

Under perioden 1990–2004 återfinns enligt denna undersökning 53 uppklarade fall av dödligt våld mot kvinnor över 14 år. Kvinnor utgör därmed en mindre andel av offren vid de uppklarade fallen, drygt 20 procent, än vid de uppklarade fallen, 36 procent. Antalet uppklarade fall med kvinnliga offer har ökat något, om än marginellt, sedan början av 1990-talet. Av naturliga skäl är det svårt att veta hur dessa fall skulle fördelas relationsmässigt om de klarades upp, något som måste hållas i minnet vid läsning av relationsavsnitten nedan.

De fall av dödligt våld med kvinnliga offer som har förblivit uppklarade, skedde oftare på allmänna platser än de fall som blivit uppklarade (63 procent mot 78 procent). Även om det förekommer fall där en man i nära relation till kvinnan har varit misstänkt, talar mycket för att en större andel av de uppklarade fallen med kvinnliga offer begåtts av någon kvinnan var ytligare bekant eller obekant med. En analys av uppklarade fall av dödligt våld på allmän plats generellt sett, visar nämligen att det var ett större relationsavstånd mellan de inblandade i dessa fall än när brotten sker i bostäder (Rying, 2000).

Enligt utredande poliser talar omständigheter kring dödligt våld i bostäder många gånger för att de kvinnliga offren i stor utsträckning dödat av någon bekant, i flera fall av en man i nära relation. En relativt stor andel av offren utgjorde kvinnliga ålderspensionärer, omkring 40 procent (11 av 27 fall).

Motivbilden vid ouppklarade fall med kvinnliga offer är i denna undersökning i stor utsträckning okänd. I endast omkring 40 procent av fallen är troliga eller säkra motiv kända. Dels beror det på att polisen inte velat avslöja motivbilden innan fallet är löst, dels på att de i vissa fall inte känner till orsaken till brottet. I fallen med kända eller förmodade motiv dominerar rån, misstänkta fall av svartsjuke- och separationsproblematik samt sexualmord. I fallen med kvinnliga ålderspensionärer var det vanligast kända motivet någon form av rån i hemmet.

Fall mellan obekanta

Under perioden 1990–2004 föll enligt denna undersökning 30 kvinnor offer för en för henne obekant gärningsman. I samtliga dessa fall var gärningspersonen en man. Sedan första hälften av 1990-talet har antalet kvinnliga offer halverats inom denna relationskategori. En viktig förklaring till denna minskning är de speciella fall som dödsskjutningarna år 1994 i Falun (fem kvinnliga offer) respektive Stureplan i Stockholm (tre kvinnliga offer)³ utgjorde.

För de kvinnliga offren begicks en mycket stor del av brotten av obekanta gärningsmän utanför bostadsmiljön; i endast omkring tio av fallen var brottsplatsen kvinnans eget hem.

Tre huvudsakliga motivkategorier utkristalliserar sig inom gruppen obekanta gärningsmän: de kvinnor som dödades i samband med de två ovan nämnda fallen av massmord år 1994, sexualmord och mord i samband med annan brottslighet.

Motiven vid de två händelserna av *massmord* (dödsskjutningarna i Falun och vid Stureplan år 1994) påminner i stor utsträckning om de så kallade vansinnesdåd som skedde år 2003⁴. De kan karaktäriseras som någon typ av hämnd för upplevda kränkningar. En hämnd som i samtliga fall utom ett, en man, drabbade offer som inte var inblandade i de ursprungliga situationerna. Dessa kvinnor blev offer enbart av det skälet att de råkade befinna sig på brottsplatsen i brottsögonblicket.

³ En man sköt ihjäl sju personer, varav fem kvinnor, år 1994 i Falun. Flera personer medverkade vid en dödsskjutning med fyra offer, varav tre kvinnor, vid Stureplan i Stockholm år 1994.

⁴ År 2003 inträffade flera fall av oprovocerat dödligt våld på allmän plats begångna av psykiskt sjuka gärningsmän. I maj år 2003 misshandlade en psykiskt sjuk man en äldre man till döds och misshandlade flera andra personer på en gata i Stockholm. En annan psykiskt sjuk man körde med bil ihjäl två personer på en gata i Stockholm i maj år 2003. I september år 2003 dödades utrikesminister Anna Lindh av en psykiskt sjuk man i Stockholm. Dagen efter mördades en liten flicka vid sitt dagis av en psykiskt sjuk man.

Sexualmord, som uteslutande har drabbat kvinnor, är, enligt vad som framkommit i denna undersökning, sällsynta i Sverige. I genomsnitt begås ett fåtal sådana kända fall i Sverige per år. Dessa fall är dock inte vanligare mellan ”obekanta” än inom kategorin ”bekanta utanför familjen” (se nedan). Inom relationskategorin ”obekanta” begås i genomsnitt ett sexualmord vart tredje år.

Inom motivgruppen dödligt våld i samband med annan brottslighet dominerar äldre kvinnliga offer. Av de åtta fall som förekommer är sex av offren över 55 år. Många av brotten har begåtts i offrens hem av påtagligt yngre manliga gärningsmän.

Dödligt våld mellan bekanta som inte är släkt

Under perioden 1990–2004 dödades enligt denna undersökning 66 kvinnor av en för dem bekant gärningsman som dock inte var familjemedlem och som offret inte hade eller hade haft en nära relation med. De flesta fallen inträffade i bostadsmiljön och då till övervägande delen i offrets eget hem.

I sex av fallen var gärningspersonen en kvinna. Bland motiven i dessa fall kan nämnas svartsjuka. Två mord begicks på psykiatriska kliniker av en medpatient till offren.

För de manliga gärningsmännen dominerade ett par olika motivgrupper. I en fjärdedel av fallen var gärningsmannen psykiskt sjuk när han begick det dödliga våldet. Det innebär att det inte fanns något annat motiv kopplat till gärningen. Brottsliga motiv låg bakom en femtedel av fallen. Det rörde sig om såväl rån i offrets bostad som uppgörelser om illegala affärer, till exempel gällande narkotika. Det var lika vanligt med missbruksrelaterade fall i samband med bagatellbråk med dödlig utgång, som med sexualrelaterade fall, åtta fall vardera. Alkoholpåverkan och alkoholmissbruk hos de inblandade vid brottstillfället är vanligt vid dessa fall.

Dödligt våld inom familjen exklusive nära relation

Under perioden 1990–2004 dödades enligt denna undersökning 53 kvinnor av någon annan familjemedlem än en man som de hade eller hade haft en nära relation till. Dessa brott begicks nästan uteslutande i hemmiljön, i över hälften av fallen i offrets egen bostad. I sex av fallen var gärningspersonen en kvinna. I 60 procent av familjefallen (23 fall) var gärningsmännen vuxna barn till offren. I övriga, enstaka fall handlar det om att gärningsmannen var förälder, syskon eller hade något annat släktförhållande till offret.

När vuxna barn dödar sin förälder är gärningsmannen således nästan alltid en man. Alkoholpåverkan och alkoholmissbruk hos offret är sällsynt, medan 40 procent av gärningsmännen var alkoholpåverkade vid brottet och en tredjedel dessutom var alkoholmissbrukare.

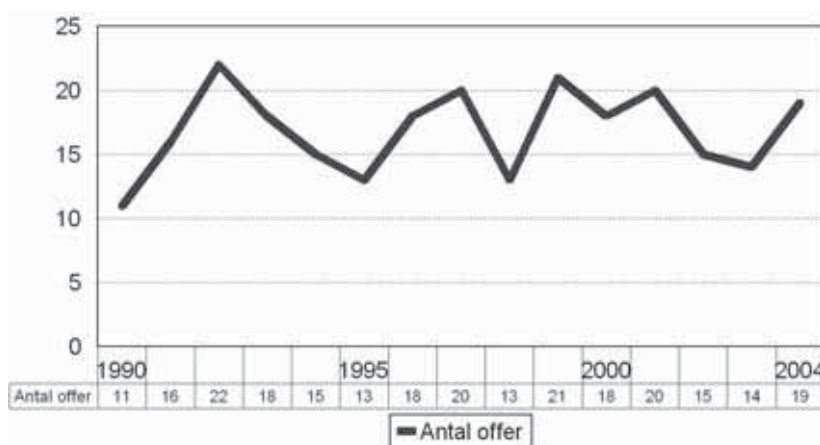
Våldsmetoderna, som domineras av kniv och hugg/slagvapen, tyder på att våldet begåtts i stark affekt. Forskning har också visat att dödligt våld mot föräldrar ofta brukar begås av personer som är psykiskt sjuka eller stör-

da (t.ex. Heide, 1995 och 1997, Weisman & Sharma, 1997, Ewing, 1997, Nordström, 2004). Detta bekräftas också av det faktum att två tredjedelar av gärningsmännen i dessa fall dömdes till rättspsykiatrisk vård och att ytterligare 15 procent av gärningsmännen begick självmord i samband med brottet. Gärningsmännen var ofta unga, hälften var 30 år eller yngre.

Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer

Under perioden 1990–2004 finns det i Sverige, enligt denna undersökning, 253 konstaterade fall där kvinnor dödats av en man i en nära relation (figur 2). Det innebär att i genomsnitt 17 kvinnor per år blivit offer för en man som de har eller har haft, en nära relation till.

Dessa fall utgör knappt 20 procent av det totala dödliga våldet, men hälften av fallen med kvinnliga offer. Antalet fall varierar något år för år, men det finns inte vare sig någon uppåt- eller nedåtgående trend under undersökningsperioden.

Figur 2. Antal kvinnor som fallit offer för dödligt våld i nära relationer perioden 1990–2004.

Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer har minskat sedan 1970-talet

Bristen på uppgifter i den officiella kriminal- och dödsorsaksstatistiken samt den knapphändiga forskningen, innebär att det inte är möjligt att få fram den exakta utvecklingen i ett längre perspektiv av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Utifrån de källor som finns tillgängliga kan man dock få en relativt god bild av utvecklingen. Den främsta källan för jämförelser är en rikstäckande undersökning som gjorts för perioden 1971–1980 (Rammer och Somander, 1989).

Dessutom finns en undersökning av det dödliga våldet generellt i Stockholms kommun för perioden 1951–1991, i fortsättningen kallad Stockholmsundersökningen. Ur den finns vissa uppgifter om dödligt våld mot kvinnor presenterade (t.ex. Wikström 1991 och 1994, Rying 1996a). Ge-

nom att använda dessa källor och relatera till de uppgifter som dödsorsaksstatistiken redovisat, kan en relevant bild ändå fås av utvecklingen från 1970-talet och framåt.

Under perioden 1971–1980 fann Rammer & Somander (1989) sammanlagt 228 fall av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige. Underlaget för Rammers & Somanders undersökning är de dödsbevis som utfärdats under perioden. Beroende på olikheter i definitionen av vad som avses med dödligt våld är materialet inte direkt jämförbart med materialet i denna undersökning som avser perioden 1990–2004. De fall som ledde till lagföring och de fall där gärningsmannen tog sitt liv, som tillsammans utgör den övervägande majoriteten, har därför fått utgöra jämförelsematerial.

Det finns också vissa skillnader i Rammers & Somanders undersökning jämfört med föreliggande när det gäller antalet fall som faktiskt är att betrakta som fullbordat dödligt våld i juridisk mening. Rammers & Somanders undersökning visar att i 168 fall dömdes gärningsmannen för något av brotten mord, dråp, medhjälp till mord/dråp eller misshandel/grov misshandel och vållande till annans död. Därutöver begick 43 gärningsmän självmord i samband med brottet. Det innebär att 211 fullbordade fall är konstaterade juridiskt sett. I övriga 17 fall antingen fälldes den misstänkte för andra brott, till exempel misshandel, och/eller frikändes av olika skäl från åtal om dödligt våld. Eftersom dessa fall inte bedömts som dödligt våld i juridisk mening, bortses i fortsättningen från dem.

De 211 fallen innebär ett medeltal på 21 fall per år under perioden 1971–1980. Jämförs detta med de 253 konstaterade fallen under perioden 1990–2004, med i genomsnitt 17 fall per år, innebär det att det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer har minskat. Med hänsyn till befolkningsutvecklingen har antalet kvinnliga offer för dödligt våld i nära relationer minskat från 0.63 offer/100 000 kvinnor 15 år eller äldre under perioden 1971–1980 till 0.46 offer/100 000 kvinnor 15 år eller äldre under perioden 1990–2004. Resultaten visar således att det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer minskat under perioden 1990–2004 jämfört med 1971–80, och detta oavsett om hänsyn tas till befolkningsutvecklingen eller inte. Den exakta storleken på denna minskning är dock oklar, men ligger sannolikt mellan 20 och 30 procent.

Uppgifter ur Stockholmsundersökningen bekräftar utvecklingen på riksnivå. Även om den undersökningen avser det dödliga våldet i Stockholms kommun, är andelen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer likvärdigt med motsvarande andel på riksnivå under såväl 1970-talet som perioden 1990–2004 (t.ex. Persson, m.fl., 1995, Rying, 1996b och 1998). Tillgängliga data visar således samstämmigt på en påtaglig minskning av det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer.

Omständigheter vid brotten

Tidigare förekomst av hot och våld

Forskning har funnit att det dödliga våldet ofta är kulmen på en längre tids våld mot kvinnan (t.ex. Dugan m.fl., 1999). Denna undersökning visar att nära hälften av offren anmält eller på annat sätt uppgett att de utsatts för hot eller våld innan brottet begicks (tabell 3). I cirka 40 procent av dessa kända fall av hot och våld hade anmälan till polis gjorts tidigare. I majoriteten av fallen var motivet till brottet någon form av svartsjuka i samband med en separation. Andelen tidigare känt hot och våld kan naturligtvis vara ännu högre än vad som har framkommit här. Endast uppgifter ur polisens förundersökningsmaterial, domar och intervjuer med polisutredarna har utgjort underlag för rapporten. Resultatet får således ses som en miniminivå. Amerikansk forskning redovisar till exempel betydligt större andel tidigare känt hot och våld än denna undersökning, ända upp till 80 procent (t.ex. Smith m.fl., 1998 och Moracco m.fl., 1998, McFarlane m.fl., 1999).

Tabell 3. Kända fall av tidigare hot och våld mot kvinnor som blev offer för dödligt våld i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent). (För utförligare redovisning, se tabell A i bilaga 1).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Tidigare känt hot och våld	29	36	32	38	36	44	97	40
Enbart våld	---	---	---	---	---	---	---	---
Enbart hot	6	7	5	6	4	5	15	6
Ej tidigare känt hot/våld	46	57	47	56	41	51	134	54

Bortfall: sju fall (tre procent).

Svartsjuka och separation vanliga motiv

Svartsjuka och separationsproblem är de vanligaste motiven, när ett sådant är känt, till att kvinnor dödas i nära relationer (tabell 4). Den uppdelning som gjorts här innebär att de fall som begåtts av svartsjukeskäl och där någon separationsproblematik inte är känd, har bedömts som svartsjuka.

Den enskilt största motivkategorin är att dödandet sker i samband med att kvinnan separerar från mannen. Drygt 40 procent av alla kvinnor som dödas i nära relationer, dödas i samband med en separation från gärningsmannen. Därefter är svartsjuka, som inte är kopplad till separation, det vanligaste motivet. Svartsjuka och separation tillsammans utgör motivbilden i nära 60 procent av fallen. Det skulle kunna uttryckas som att de dominerande motiven i dessa fall är gärningsmannens kontrollbehov över kvinnan. Inom forskningen om våld mot kvinnor anges ofta just mannens kontroll-

behov över kvinnan som en av de viktigaste förklaringarna till våldet (t.ex. Gelles, 1972, Daly & Wilson, 1988, Dobash & Dobash, 1992, Polk, 1994, Hydén, 1997, Dugan m.fl., 1999, McFarlane m.fl., 1999). För de män som förekommer som gärningsmän i dessa sammanhang, kommer detta kontrollbehov fram i sin mest extrema form när de dödar den kvinna till vilken de har eller har haft en nära relation.

Tabell 4. Motiv till dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Separation	31	38	31	38	43	51	105	42
Svartsjuka	17	21	12	14	7	8	36	14
Psykisk sjukdom	10	12	11	13	10	12	31	13
Missbruksrelaterade bråk	7	8	11	13	11	13	29	12
Ekonomi	4	5	3	4	2	2	9	4
Övrigt	5	6	13	16	10	12	28	11
Okänt motiv	8	10	2	2	1	1	11	4
Summa	82	100	83	100	84	99	249	100

Bortfall: fyra fall (två procent).

I ett relativt stort antal fall, 31 fall, har den utlösande faktorn kategoriserats som *psykisk sjukdom*. Med psykisk sjukdom menas här att gärningsmännen antingen har diagnostiserats som psykiskt sjuka eller, i de fall där de tagit sitt liv, efter utredning konstaterats ha varit psykiskt sjuka vid tiden för brottet. Vid dessa brott är det svårt att finna någon annan rimlig förklaring till det begångna brottet än gärningsmannens psykiska status eftersom inga andra motiv framkommit, som till exempel svartsjuka eller separation. I åtta av dessa fall begick gärningsmannen självmord och i fyra fall försökte gärningsmannen begå självmord, således i 12 fall av 31. I flera av fallen där gärningsmannen tog eller försökte ta sitt liv i samband med brottet, antogs depression vara den bakomliggande orsaken. Psykisk sjukdom hos gärningsmannen har också funnits i fall där andra tydliga motiv för brottet var kända.

De fall som begåtts av till synes bagatellartade orsaker äger huvudsakligen rum i missbruksrelaterade sammanhang. När orsaken är ekonomiska motiv kan det till exempel gälla en konflikt om uppdelningen av gemensamma tillgångar vid en skilsmässa.

Dessutom förekommer två fall där motivet anges som ”överenskommet utvidgat självmord”. Enligt uppgifter från polisen förekommer då meddelanden från de båda inblandade att de inte vill leva längre på grund av sviktande hälsa. I båda dessa fall var de inblandade gamla människor, där maken dödat maken, som var svårt sjuk, och sedan tagit sitt eget liv. Något annat motiv har inte kunnat återfinnas.

För bortfallet i uppgifterna om motiv finns huvudsakligen två skäl. Det ena är att polisen helt enkelt inte vet varför brottet begicks. Det gäller framför allt de fall där gärningsmannen tog sitt liv i samband med brottet. Trots polisutredning kunde man inte fastställa motivet till det dödliga våldet. En hypotes är att det i dessa fall många gånger handlar om en förestående separation som inte blivit offentlig eller om en psykisk sjukdom i form av till exempel depression hos gärningsmannen. Det andra skälet kan vara att gärningsmannen förnekar gärningen och att det därmed kan vara svårt att fastställa motivet.

Brotten sker i bostäderna

En överväldigande majoritet av det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer sker i bostadsmiljön. Detta är ett stabilt mönster som inte förändrats under perioden 1990–2004. I 80 procent var brottsplatsen någon av de inblandades hem eller det gemensamma hemmet (tabell 5). Det är en något större andel än vid dödligt våld generellt sett, där 70 procent av brotten begås i en bostad. Förklaringen till detta är främst den slutna karaktären i fallen av dödligt våld mot kvinnor i nära relation.

Karaktäristiskt för bostaden som brottsplats är bristen på insyn från utomstående. Det innebär att det är svårt för utomstående att ingripa och förhindra brotten. När brottsituationerna uppstår kan också den sociala bindningen mellan de inblandade bidra till att försöken att få hjälp utifrån hindras eller försenas. Dessutom är det mindre vanligt att andra personer är närvarande vid dessa fall jämfört med dem som äger rum utanför hemmet (se nedan). I bostadsmiljön finns också knivar – det mest förekommande vapnet vid dödligt våld – lätt tillgängliga.

Ibland inträffar emellertid brotten utanför offrets eget hem eller utanför det gemensamma hemmet. Enligt Dawson & Gartner (1998) kan ibland relationen mellan gärningsmannen och offret påverka valet av brottsplats. De menar att sannolikheten för att brotten sker utomhus ökar om paret hunnit separera eller om de inte har bott tillsammans. Gärningsmannen har då inte längre lika enkelt tillträde till kvinnans hem, och brottet sker därför på en mer offentlig plats.

Att detta förekommer även i Sverige framgår av några fall även i denna undersökning. De inblandade har tidigare varit gifta eller sambor, men separerat, eller haft en särrelation som upphört. Gärningsmannen har då i flera fall sökt upp kvinnan utanför hemmet och dödat henne (och någon gång även den nye partnern samtidigt).

Tabell 5. Brottsplatsfördelning vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000-2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Bostäder	67	82	68	80	67	78	202	80
Närområde, bostäder	5	6	4	5	3	3	12	5
Allmänna platser	8	10	11	13	14	16	33	13
Bråk	7	8	11	13	11	13	29	12
Nöjesrelaterade platser	---	---	1	1	1	1	2	1
Övriga platser	2	2	1	1	1	1	4	1
Summa	82	100	85	100	86	99	253	100

Ibland har brotten ägt rum i närområdet, det vill säga på en plats i omedelbar anslutning till offrets hem, till exempel i trappuppgången eller på gården. Gärningsmannen kan då ha ”passat” på kvinnan utanför hennes hem och överfallit henne när hon lämnade hemmet eller var på väg hem.

Brotten på andra allmänna platser har bland annat inträffat på gator eller i park- eller skogsområden där gärningsmannen kan ha stämt möte med offret. Gärningsmannen kan också ha följt efter kvinnan och sedan överfallit henne. I flera av dessa fall har det funnits gott om vittnen, och det har inte varit några svårigheter att kunna binda mannen till brottet.

Kniv dominerar som våldsmetod

De våldsmetoder som används vid det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer är i princip desamma som vid dödligt våld generellt (tabell 6). Kniv dominerar också här men fallen utan vapen är något vanligare. Exempel på detta är strypning som är nästan dubbelt så vanligt i dessa sammanhang, som vid det dödliga våldet generellt. Det är relativt vanligt att det förekommer misshandel i samband med strypning. Fall med ”ren” misshandel (spar- och slag) som dödsorsak är förhållandevis sällsynta, även om de har ökat under perioden 2000–2004.

Tabell 6. Fördelning av våldsmetoder vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, 1990–2004. Antal och andel (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Kniv	34	41	33	39	28	33	95	38
Strypning	16	20	18	21	18	21	52	21
Skjutvapen	16	20	14	16	16	19	46	18
Hugg/slagvapen	12	15	7	8	9	11	28	11
Misshandel	2	2	8	9	10	12	20	8
Övrigt	2	2	5	6	4	5	11	4
Summa	82	100	85	99	85	101	252	100

Bortfall: ett fall (< en procent).

En analys av utvecklingen av det dödliga våldet generellt sedan 1950-talet, visar att kniv blev allt vanligare från 1970-talet. Tidigare hade dödligt våld utan vapen dominerat. En jämförelse med Rammers & Somanders undersökning (1989) av det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer under 1970-talet, visar att knivanvändningen ökat från 29 procent av fallen på 1970-talet till 40 procent på 1990-talet. Därefter har knivanvändningen minskat.

Resultaten i denna undersökning visar att skjutvapen inte används oftare vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer än vid dödligt våld generellt. Denna våldsmetod har dessutom minskat med nära 30 procent jämfört med 1970-talet. När skjutvapen användes hade gärningsmannen licens för vapnet i två tredjedelar av fallen. I USA, där innehav av skjutvapen är betydligt vanligare än i till exempel Sverige och andra västeuropeiska länder, har man funnit att risken för dödligt våld i hemmet ökar med innehav av skjutvapen (Hepburn & Hemenway, 2003, Dahlberg m.fl., 2004). Särskild risk för dödligt våld i nära relationer har noterats i dessa fall.

Storstadslänen är klart underrepresenterade när det gäller det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer med skjutvapen. Ett skäl till detta är sannolikt att det är betydligt vanligare med innehav av skjutvapen utanför storstadslänen, i varje fall legala sådana. Ett exempel på detta är att i storstadslänen begicks två tredjedelar av totalt 15 fall med illegala vapen, medan endast en fjärdedel av brotten utanför storstadslänen begicks med illegala vapen.

Själv mord är mycket vanligt vid fallen med skjutvapen. I nära 60 procent av skjutvapenfallen tog gärningsmannen sitt liv i samband med brottet. Det är också i dessa fall som det är vanligast att flera offer krävs samtidigt, i huvudsak de inblandades barn.

Fallen med skjutvapen tycks många gånger vara planerade. Den höga självmordsfrekvensen i dessa fall gör ett sådant antagande troligt. Skjutvapen är en ”effektiv” våldsmetod om gärningsmannen vill ta sitt liv samtidigt. Han behöver då inte ta ansvar för ett utdraget lidande hos

offret och är själv död strax efter. En hypotes skulle därför kunna vara att många av skjutvapenfallen med inslag av självmord inte skulle ha ägt rum om inte gärningsmannen haft ett sådant vapen tillgängligt.

Ovanligt med vittnen

Det är rimligt att anta att närvaro av vittnen förebygger uppkomsten av brott eller förhindrar att de genomförs antingen genom vittnenas blotta närvaro eller genom ett aktivt ingripande vid brottstillfället. Vidare kan vittnen vara viktiga för att ge polisen uppgifter om brotten och underlätta uppklärandet av dem.

Det finns sällan ögonvittnen när en kvinna dödas av en man som hon har eller har haft en nära relation till. I endast drygt tio procent av fallen fanns vittnen närvarande, inte sällan kvinnans och mannens barn. Ju närmare relation de inblandade har vid fall av dödligt våld, desto ovanligare är det med vittnen. En faktor som spelar en avgörande roll för detta är brottsplatsen. Som framgått tidigare inträffar majoriteten av fallen i de inblandades bostäder. Kombinationen av brottsplatsen, den stora andelen fall med svartsjuka- och separationsproblematik och avsaknaden av vittnen, förstärker den slutna karaktär som utmärker dessa brott.

Offer och gärningsmän

Åldersfördelning

Medelåldern för de kvinnliga offren för dödligt våld i nära relationer var 43 år och för gärningsmännen 45 år. Åldersspannet för offren varierade från 15–87 år och för gärningsmännen från 18–88 år (tabell 7 och tabell 8).

Tabell 7. Offrens åldersfördelning vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
15-19 år	1	1	5	6	5	6	11	4
20-29	17	21	15	19	16	19	48	20
30-39	22	27	20	25	13	16	55	22
40-49	24	30	16	20	24	29	64	26
50-59	9	11	11	14	11	13	31	13
60+	8	10	14	17	14	17	36	15
Summa	81	100	81	101	83	100	245	100

Bortfall: åtta fall (tre procent).

Åldersgruppen 40–49 år dominerar bland såväl offer som gärningsmän. I de yngre åldersgrupperna kan man se en minskning dels av offren i åldersgruppen 30–39 år, dels av gärningsmännen i åldern 20–29 år. För den äldsta gruppen av såväl offer som gärningsmän skedde samtidigt en ökning.

Tabell 8. Gärningsmännens åldersfördelning vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
15-19 år	2	2	2	2	3	3	7	3
20-29	12	15	12	14	6	7	30	12
30-39	20	25	22	26	21	24	63	25
40-49	24	30	22	26	26	30	72	28
50-59	13	16	9	11	13	15	35	14
60+	10	12	18	21	17	20	45	18
Summa	81	100	85	100	86	99	252	100

Bortfall: ett fall (< en procent).

Två omständigheter som hade ett samband med offrets ålder var motivet och förekomsten av självmord eller självmordsförsök hos gärningsmannen. Motiven svartsjuka och separation minskade med stigande ålder hos offren. 80 procent av offren under 30 år dödades av något av dessa skäl mot 25 procent av offren som var 50 år eller äldre. För de äldre offren var motiven mer skiftande. I ungefär en lika stor andel av fallen dödades de äldre

offren utan annat synbart skäl än att gärningsmannen var psykiskt sjuk eller förvirrad genom till exempel demens. Dessutom förekom fall där offret och gärningsmannen synes ha kommit överens om att dö tillsammans på grund av sjukdom eller annan skröplighet.

Med stigande ålder blev det allt vanligare att gärningsmannen begick självmord eller försökte begå självmord i samband med brottet, detta hade till stor del samband med den höga förekomsten av psykiskt sjuka gärningsmän. När offren var yngre än 50 år begick eller försökte 22 procent av gärningsmännen begå självmord. Motsvarande andel när offren var 50 år eller äldre var hela 54 procent.

Födelseländer

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer var 70 procent av offren och nära två tredjedelar av gärningsmännen födda i Sverige (tabell 9 och tabell 10). Med tanke på att utlandsfödda personer under undersökningsperioden utgjorde 9–12 procent av den svenska befolkningen, var de utlandsfödda kvinnliga offren i nära relationer överrepresenterade cirka tre gånger och gärningsmännen närmare fyra gånger (SCB, 2006).

Majoriteten, drygt 50 procent, av de utlandsfödda gärningsmännen och offren var födda i Europa. Omkring 20 procent av de utlandsfödda offren och gärningsmännen var födda i Norden.

Såväl antalet som andelen svenskfödda offer och gärningsmän är mer eller mindre oförändrat under perioden 1990–2004. Däremot har andelen offer som var födda i övriga Norden minskat påtagligt samtidigt som offer och gärningsmän från länder i Mellanöstern/Asien ökat. Av tabell 9 och 10 framgår dock att det rör sig om ett mycket litet antal fall som påverkar denna utveckling. Under den sista femårsperioden är det exempelvis i snitt två kvinnor per år från Mellanöstern/Asien som fallit offer för dödligt våld i nära relationer.

Tabell 9. Offrens födelseländer vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Sverige	62	75	56	66	60	70	178	70
Övriga Norden	8	10	4	5	1	1	13	5
Övriga Europa	8	10	9	11	10	11	27	11
Mellanöstern/Asien	1	1	13	15	11	13	25	10
Övriga länder	3	4	3	3	4	5	10	4
Summa	82	100	85	100	86	99	253	100

Det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer var, precis som vid dödligt våld generellt, i huvudsak inomgruppsrelaterat. Nästan samtliga offer dödades av en gärningsman som var född i samma land eller, i några fall,

ett närliggande land. Liknande resultat finns rapporterade från amerikanska undersökningar (t.ex. Goetting, 1995 och Smith m.fl., 1998).

En relativt stor andel av de inblandade som var utlandsfödda kom som flyktingar till Sverige från länder som före detta Jugoslavien, Iran och Irak. Många gånger var gärningsmännen och offren gifta redan innan de kom till Sverige. Inte sällan hade de också gemensamma barn.

Tabell 10. Gärningsmännens födelseländer vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Sverige	55	67	52	61	55	64	162	64
Övriga Norden	7	8	5	6	4	5	16	6
Övriga Europa	12	15	11	13	9	10	32	13
Mellanöstern/Asien	4	5	15	18	12	14	31	12
Övriga länder	4	5	2	2	6	7	12	5
Summa	82	100	85	100	86	99	253	100

Gärningsmännen har ofta låg social status

De män som begår dödligt våld mot kvinnor i nära relationer är vanligen personer med omfattande sociala problem. I nära hälften av fallen var gärningsmännen antingen arbetslösa, hade beredskapsarbete eller var förtidspensionerade. Nära hälften av dessa gärningsmän med låg social status bedömdes dessutom i samband rättspsykiatrisk undersökning, RPU, enligt domar och/eller av polisutredare som alkoholmissbrukare.

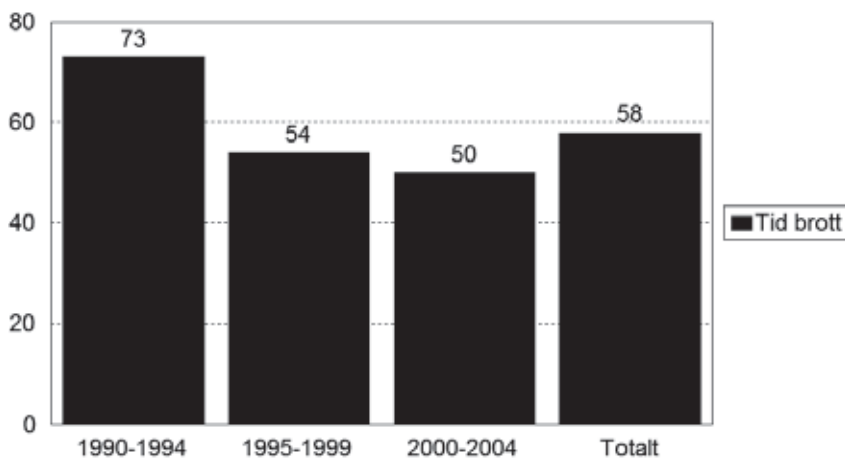
Gärningsmännen är ofta kriminellt belastade

Uppgifterna om gärningsmännens tidigare kriminella belastning har i denna undersökning hämtats från dels det tidigare Person- och Belastningsregistret (PBR), dels från det nya Belastningsregistret (BR) hos Rikspolisstyrelsen (RPS).

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer är gärningsmännen i något mindre utsträckning än vid det dödliga våldet generellt, registrerade för tidigare brottslighet. Ungefär 60 procent av gärningsmännen hade tidigare begått brott. Det har dock under perioden 1990–2004 skett en märkbar minskning av andelen gärningsmän med kriminell belastning (figur 3). Det finns ingen tydlig förklaring till denna minskning. Omständigheter som skulle kunna påverka en sådan utveckling är till exempel om andelen utlandsfödda gärningsmän skulle ha ökat påtagligt. Möjligheterna att kontrollera deras tidigare kriminella belastning är av naturliga skäl svårare än för dem som var födda i Sverige. Undersökningens källa i denna fråga, polisens belastningsregister, registrerar nämligen i princip endast svenska lagföringar. Ingenting i undersökningen tyder dock på att de utlandsfödda har ökat sin andel på ett sådant sätt att det skulle kunna förklara den minsk-

ning som är fallet. Ett annat exempel på möjlig förklaring är om åldersgrupperingen i gärningsmannagruppen förändrats påtagligt. Bland annat har ålderskategorin 20–29 år minskat något samtidigt som den äldsta ålderskategorin, de som är 60 år eller äldre, ökat något. Data i undersökningen visar att den yngre gruppen är mer kriminellt belastad sedan tidigare än den äldre. Det minskade antalet yngre gärningsmän över tid och det ökade antalet äldre gärningsmän skulle således till viss del kunna förklara denna minskning av tidigare kriminell belastning. En ytterligare faktor att ta hänsyn till är att andelen alkoholmissbrukare har minskat över tid. Dessa är enligt undersökningen ofta kriminellt belastade och deras minskade andel kan därmed vara ytterligare en delförklaring.

De dominerande brottstyperna för de gärningsmän som var kriminellt belastade sedan tidigare var olaga hot, trafikbrott, stöldbrott och våldsbrott. Uppgifter om tidigare kriminalitet visar att det fanns stora skillnader mellan de gärningsmän som hade alkoholproblem och de som inte hade sådana. De med alkoholproblem var i betydligt större utsträckning tidigare kriminellt belastade. Det gäller framför allt brott som våldsbrott och olaga hot.

Figur 3. Andel tidigare kriminellt belastade gärningsmän vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer under perioden 1990-2004. Andelar (procent).

Eftersom polisens belastningsregister gallras när en där registrerad person avlider, innebär det att uppgifter om tidigare brottsbelastning saknas för de gärningsmän som begått självmord. Då 60 av gärningsmännen, 24 procent, i denna undersökning begick självmord i samband med brottet blir bortfallet relativt stort. Det har dessutom tidigare visat sig att det är just inom det dödliga våldet i familjen som den lägsta brottsbelastningen finns (Ryning, 2000). Av det skälet kan man anta att andelen brottsbelastade gärningsmän skulle sjunka om det totala utfallet var känt.

Alkoholpåverkan och alkoholmissbruk

Alkoholens inverkan på våld mot kvinnor har ofta diskuterats. Slutsatserna är emellertid inte entydiga. Till exempel Gelles (1993) menar att det inte finns ett tydligt samband mellan alkohol och kvinnomisshandel, medan Flanzer (1993) menar att alkoholen spelar en stor roll när det gäller att förstå vad som orsakar våldet mot kvinnor.

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer i Sverige spelar alkoholen en mindre roll än vid dödligt våld generellt. Dessutom finns det en utveckling mot minskad förekomst av alkohol över tid. Nära hälften av gärningsmännen var alkoholpåverkade vid brottstillfället, mot nära 60 procent vid dödligt våld generellt. I nära 40 procent av fallen var gärningsmännen dessutom klassificerade som alkoholmissbrukare, jämfört med nära 50 procent vid dödligt våld generellt. De gärningsmän som var alkoholpåverkade vid brottet var också generellt sett mer socialt marginaliserade än de som inte var det. En klar majoritet av de alkoholpåverkade var exempelvis, enligt uppgifter från rättspsykiatriska undersökningar, domar eller utredande polis, klassificerade som alkoholmissbrukare.

Tabell 11. Förekomst av alkoholpåverkan vid brottet och alkoholmissbruk hos gärningsmännen och offren vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, 1990–2004. Antal och andel (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Gärningsman påverkad	44	54	34	40	32	39	110	44
Offer påverkat	36	44	29	35	22	27	87	35
Gärningsman alkoholmissbrukare	32	39	33	39	28	34	93	38
Offer alkoholmissbrukare	22	27	27	32	16	19	65	26

Bortfall: fem fall (två procent).

De kvinnliga offrens alkoholpåverkan vid brotten var betydligt mindre vanlig i dessa fall jämfört med de 50 procent som är alkoholpåverkade vid det dödliga våldet generellt. Dessutom var en mindre andel av offren klassificerade som alkoholmissbrukare jämfört med dödligt våld generellt.

Relativt vanligt med självmord i samband med brotten

Gärningsmannen begår relativt ofta självmord i samband med att han dödar en kvinna i en nära relation. Det sker i nästan en fjärdedel av fallen. Om man inkluderar självmordsförsök ökar andelen till 30 procent (tabell 12). Det är en mer än dubbelt så hög nivå som vid det dödliga våldet generellt (13 procent). Vid en jämförelse med omständigheterna i 1970-talets fall har självmordsfallen ökat vid denna typ av dödligt våld (Rammer & Soman-der, 1989). Det finns dock ingen fortsatt uppåtgående trend under perioden 1990–2004.

Internationell forskning har visat att det finns en stark koncentration av självmord i samband med det dödliga våld som är riktat mot familjen, särskilt när våldet är riktat mot kvinnor och barn (t.ex. Wolfgang, 1958, East-earl, 1994, Gillespie m.fl., 1998, Johnson & Hotton, 2003). Man har funnit att andelen självmord avtar med avståndet i relationen mellan de inblandade vid dödligt våld.

Ett sådant samband finns även när det gäller svenska förhållanden. Av de fall som inkluderar självmord inträffar 90 procent inom familjen. Oftast är kvinnor och barn offer.

De gärningsmän som begick självmord i samband med det dödliga våldet, uppvisar på en rad punkter stora skillnader mot de gärningsmän som inte tog sitt liv. Såväl offren som gärningsmännen är i genomsnitt ungefär 10 år äldre än i fallen utan självmord. Det är nästan uteslutande svenskfödda gärningsmän och offer som ingår i självmordsfallen. Andelen som hade arbete eller en ordnad social situation på annat sätt är klart större än vid fallen utan självmordsinslag. Vidare förekommer missbruk och alkoholpåverkan vid brottet betydligt mer sällan bland självmordsfallen än annars. Slutligen är andelen självmordsfall med tidigare känt hot och våld mot offren påfallande mindre än i övrigt vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.

Tabell 12. Förekomst av självmord och självmordsförsök hos gärningsmännen vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Självmord	23	28	17	20	20	23	60	24
Självmordsförsök	5	6	7	8	4	5	16	6
Ej självmord/försök	54	66	61	72	62	72	177	70
Summa	82	100	85	100	86	100	253	100

Med ledning av dessa uppgifter kan man säga att de gärningsmän som begick självmord i samband med brottet, är en socialt mindre marginaliserad grupp än de som inte begick självmord. Däremot var den utlösande faktorn för brotten psykiska problem i dubbelt så stor utsträckning. Att psykiska problem var vanliga bekräftas också av att de gärningsmän som för-

sökte begå självmord, nästan genomgående bedömdes som psykiskt sjuka eller psykiskt störda vid den påföljande rättspsykiatriska undersökningen. Även annan forskning bekräftar att psykiska problem är vanliga vid fall av självmord, också i samband med mord (t.ex. Rosenbaum, 1990, Palermo m.fl., 1997, Lecomte & Fornes, 1998).

Rättspsykiatriska undersökningar (RPU) av gärningsmännen

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer genomgår gärningsmännen i stor utsträckning en rättspsykiatrisk undersökning (RPU), lag (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning (tabell 13). Det sker i 78 procent av fallen, vilket innebär en större andel än vid dödligt våld generellt, där motsvarande andel är ungefär 60 procent. Detta mönster är förhållandevis stabilt under perioden.

Frågan om gärningsmannen ska genomgå en RPU eller inte är viktig av flera skäl. För det första kan det ses som en rättssäkerhetsfråga eftersom en gärningsman inte får dömas till fängelse om han enligt den rättspsykiatriska undersökningen anses lida av en ”allvarlig psykisk störning”. Utan en RPU kan en sådan störning inte fastställas. För det andra kan det, om gärningsmannen döms till fängelse, vara viktigt för kriminalvården att veta om och i så fall vilken typ av störning eller sjukdom denne lider av.

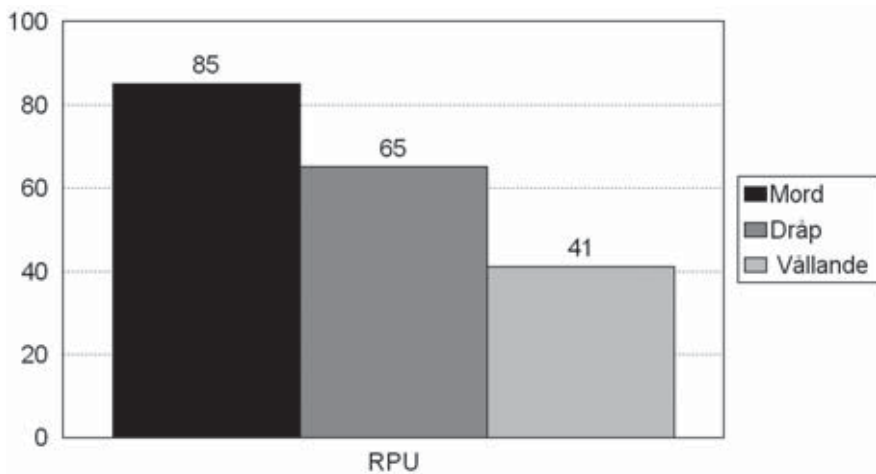
Tabell 13. Andel av gärningsmännen som genomgick RPU vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer 1990–2004. Antal och andelar (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
RPU	43	73	57	84	50	76	150	78
P7-undersökning	13	22	9	13	13	20	35	18
Ej RPU/P7-unders.	3	5	2	3	3	5	8	4
Summa	59	100	68	100	66	101	193	100

60 gärningsmän begick självmord i samband med brottet.

Frågan är vad som påverkar urvalet av vilka gärningsmän som ska genomgå en RPU. I lagtexten finns inte några kriterier som klart uttalar vem som ska bli föremål för RPU, endast de formella ramarna. Eftersom det är rätten som avgör frågan, betyder det att jurister och nämndemän, det vill säga lek-män inom området psykiatri, avgör vem som kommer i fråga för RPU.

Ju allvarligare brottet är desto vanligare är det att man beslutar om RPU (figur 4). I fallen med brottsrubriceringen mord var det mer än dubbelt så vanligt att gärningsmännen genomgick RPU än att de gärningsmän som dömdes för vållande till annans död gjorde det. Däremot fanns inga skillnader i beslut om RPU sett till faktorer som ålder eller om gärningsmannen var född i Sverige eller inte.

Figur 4. Andel av lagförda för dödligt våld mot kvinnor i nära relationer som genomgått RPU, efter brottsrubricering, perioden 1990–2004. Andelar (procent).

Förutom de gärningsmän som genomgick RPU, har ytterligare 35 gärningsmän genomgått en mindre psykiatrisk undersökning, en så kallad § 7-undersökning, lag (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. Domstolen kan besluta om en sådan undersökning om man misstänker att gärningsmannen lider av en allvarlig psykisk störning. Denna undersökning är dock inte alls lika omfattande som en RPU, normalt tar den någon timme att genomföra. Tanken är att den undersökande läkaren ska ge domstolen ett underlag för att besluta om en RPU ska göras. Detta innebär naturligtvis att de flesta av de gärningsmän som genomgått en RPU också har genomgått en § 7-undersökning.

Gärningsmännen ofta psykiskt sjuka eller personlighetsstörda

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer bedömdes gärningsmännen i mycket stor utsträckning lida av psykisk sjukdom eller annan psykiatrisk problematik (tabell 14). Av de gärningsmän som genomgick RPU fick 93 procent en psykiatrisk diagnos vid undersökningen. Förekomsten av psykisk sjukdom eller annan psykiatrisk problematik hos de gärningsmän som begår dödligt våld mot kvinnor i nära relation är därmed stor. Det faktum att en stor andel av gärningsmännen hade någon form av psykisk sjukdom eller annan psykiatrisk problematik stämmer väl in på annan forskning om dödligt våld (t.ex. Rying, 1996a). Fazel & Grann (2004) fann i en studie av samtliga gärningsmän lagförda för mord och dråp samt försök till dessa brott i Sverige generellt under perioden 1988–2001 att 90 procent hade eller hade haft en psykisk sjukdom eller annan psykiatrisk problematik.

De män som dödar en kvinna i en nära relation är således i övervägande delen av fallen psykiskt sjuka eller psykiskt störda. Nära 25 procent av gärningsmännen begick, som tidigare nämnts, självmord i samband med brottet. Självmord kan karaktäriseras som en handling som i huvudsak begås av, åtminstone vid händelsen, psykiskt instabila personer. Om därför de gärningsmän som begick självmord i samband med brottet räknas in, liksom de som genomgick en så kallad §7-undersökning och fick en diagnos, hade omkring 90 procent av gärningsmännen en psykisk sjukdom eller annan psykiatrisk problematik.

Materialet innehåller två jämnstora diagnosgrupper, nämligen psykosjukdomar och personlighetsstörningar. En annan viktig grupp är de gärningsmän som begick självmord i samband med brottet. Dessa tre grupper utgör nära 60 procent av gärningsmännen och är därmed viktiga att studera för förståelsen av de gärningsmän som begår dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.

Den enskilt största diagnosgruppen var *personlighetsstörningar*, som utgjorde nära 30 procent av RPU-gruppen. Gärningsmän med personlighetsstörningar utgör ofta en stor andel i brottspopulationer vid grova våldsbrott (t.ex. Belfrage, 1995). De personlighetsstörda gärningsmän som förekommer vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer kan många gånger sägas karaktäriseras av bland annat impulskontrollstörningar eller avsaknad av/bristande empatiförmåga, något som lätt kan leda till våld (Lidberg, 2000). Emellertid är fördelningen av diagnoserna inom denna grupp något annorlunda än vad som brukar vara fallet för våldspopulationer (Belfrage & Rying, 2004). Till exempel är inslaget av antisociala personlighetsstörda mindre än vad som brukar vara fallet. I stället är förekomsten av diagnoser, till exempel borderline personlighetsstörning, med möjlighet till behandling större vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer än vid andra typer av dödligt våld.

Psykosgruppen består av ett antal olika psykosdiagnoser, där depressioner med psykosinslag dominerar tillsammans med kategorin paranoida psykos. Psykossjukdomar är vad som tidigare benämndes som sinnessjukdomar. Även om de olika sjukdomstillstånden inom kategorin skiljer sig åt på många sätt, är en gemensam nämnare att verklighetsuppfattningen är störd. Detta kan leda till vanföreställningar, missförstånd och missuppfattningar i olika situationer, vilket i sin tur kan leda till våldsamma handlingar.

Tabell 14. Gärningsmännens psykiatriska huvuddiagnoser vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, 1990–2004. Antal och andel (procent). För utförligare uppgifter se tabell B i bilaga 1).

	Antal	Andel
Personlighetsstörningar	43	29
Psykos	40	27
Stressreaktioner	15	10
Depressioner (ej psykos)	11	7
Övriga diagnoser	30	20
Ingen diagnos	10	7
Summa	149	100

Bortfall: ett fall (<en procent).

43 gärningsmän (22 procent) genomgick inte rättspsykiatrisk undersökning (RPU).

60 gärningsmän begick självmord i samband med brottet.

De gärningsmän som begick självmord i samband med brottet var ofta personer som sedan tidigare hade haft eller som vid tiden för brottet hade drabbats av en depression. De hade ofta haft kontakt med psykiatrin innan brottet ägde rum.

I tabell 15 presenteras en jämförelse mellan de gärningsmän som begått självmord, de som bedömts som psykotiska samt de personlighetsstörda. Det är uppenbart att psykos- och självmordsgruppen påminner om varandra och att dessa två grupper tydligt skiljer sig från de personlighetsstörda i flera viktiga avseenden:

- Alkohol- och narkotikapåverkan och missbruk föreföll spela en påtagligt större roll för de fall där gärningsmännen bedömts som personlighetsstörda.

- Arbetslöshet var mindre vanligt förekommande i psykos- och självmordsgrupperna. Däremot var andelen som var förtidspensionerade högre bland framför allt de psykossjuka.

- Gärningsmännen i psykosgruppen var betydligt mindre ofta registrerade för tidigare brottslighet.

- Tidigare kända hot eller känt våld var betydligt vanligare bland de personlighetsstörda gärningsmännen.

- Motiven skiljde sig tydligt åt. Även om svartsjuka/separation dominerade för alla grupperna, var övervikten för denna motivbild större bland de personlighetsstörda. För gärningsmännen med psykossjukdom och de som begick självmord var brott utan andra motiv än just psykisk sjukdom och komplikationer kring detta vanligare som orsak till att brottet ägde rum, än för de personlighetsstörda som således oftare dödade på grund av svartsjuka eller separationsproblematik.

Tabell 15. Förekomst av viktiga omständigheter vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, för psykossjuka gärningsmän, personlighetsstörda gärningsmän respektive gärningsmän som begick självmord i samband med brottet, 1990–2004. Andelar (procent).

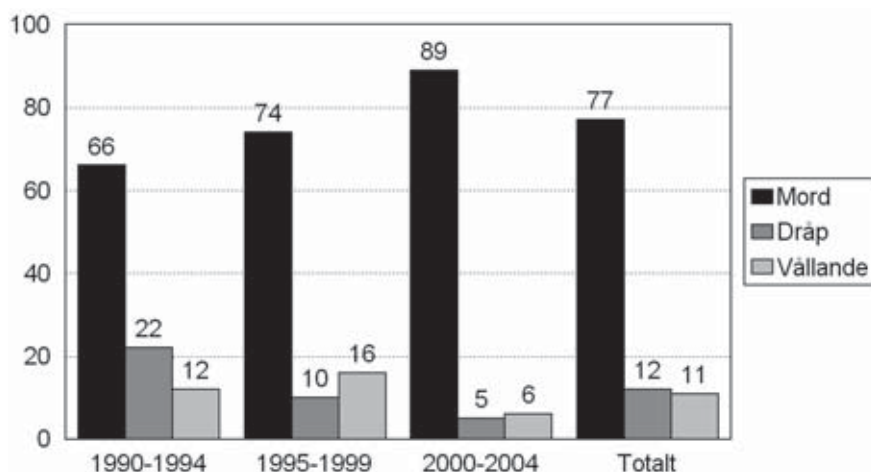
	Psykos N=40	Självmod N=60	Personlighetsstörda N=43	Totalt N=253
Offren alkoholpåverkade Gärningsmännen	30	20	42	35
alkoholpåverkade Offer alkoholmissbrukare	34	27	58	44
Gärningsmännen alkoholmissbrukare	23	9	30	26
	28	18	47	38
Offer narkotikapåverkad Gärningsman narkotikapåverkad	0	0	12	4
Offer narkotikamissbrukare Gärningsman narkotikamissbr.	5	2	19	8
	5	0	14	5
	13	2	33	15
Arbetslös	31	8	40	32
Förtidspension	21	12	2	14
Gärningsm. tidigare registrerad för brott	40	---	74	58
Tidigare känt hot	33	19	67	46
Tidigare känt våld	28	13	58	40
Motiv				
- fyllebråk	5	6	10	12
- svartsjuka/separation	43	51	73	59
- psykisk sjukdom	35	16	3	13

Utifrån de redovisade faktorerna kan man således säga att de gärningsmän som var psykossjuka och de som begick självmord i samband med brottet har en mindre socialt marginaliserad profil jämfört med gruppen personlighetsstörda gärningsmän. Detta innebär att eventuella förebyggande åtgärder måste differentieras beroende på hur gärningsmannens problematik ser ut (Dobash & Dobash, 2000).

Brottsrubriceringar och utdömda påföljder

Allt fler döms för mord

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer döms gärningsmannen i mycket stor utsträckning för mord (figur 5). I genomsnitt 77 procent av fallen i undersökningen bedömdes som det grävsta brottet i dessa sammanhang. Det är en betydligt större andel än vid det dödliga våldet generellt, där 55 procent av gärningsmännen dömdes för mord under samma period. Sammantaget dömdes 89 procent av gärningsmännen vid denna typ av dödligt våld för uppsåtsbrotten mord eller dråp, mot 77 procent generellt sett.

Figur 5. Fördelning av brottsrubriceringar vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer perioden 1990–2004. Andelar (procent). (För utförligare uppgifter, se tabell C i bilaga 1).

Denna skillnad kan möjligen förklaras utifrån domstolarnas syn på de specifika brottsituationerna och deras innehåll. När Brottsbalken trädde i kraft år 1965 skulle hänsyn tas till samtliga föreliggande omständigheter vid beslutandet om brottsrubricering. Någon juridisk analys av omständigheterna i fallen som ingår i denna undersökning har inte gjorts. Men vid en jämförelse mellan de olika brottsrubriceringarna och olika kriminologiska faktorer, visar det sig att vissa omständigheter verkar ha betydelse. Fallen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer har en lägre andel fall med alkohol och/eller andra droger inblandade än vid dödligt våld generellt. Dessutom begås dessa brott i huvudsak utifrån ett motiv som kan kopplas till kontroll av offret. Det kan vara faktorer som bidrar till att domstolarna bedömer att gärningsmännen dödar kvinnor i nära relationer med uppsåt i större utsträckning än vid andra fall.

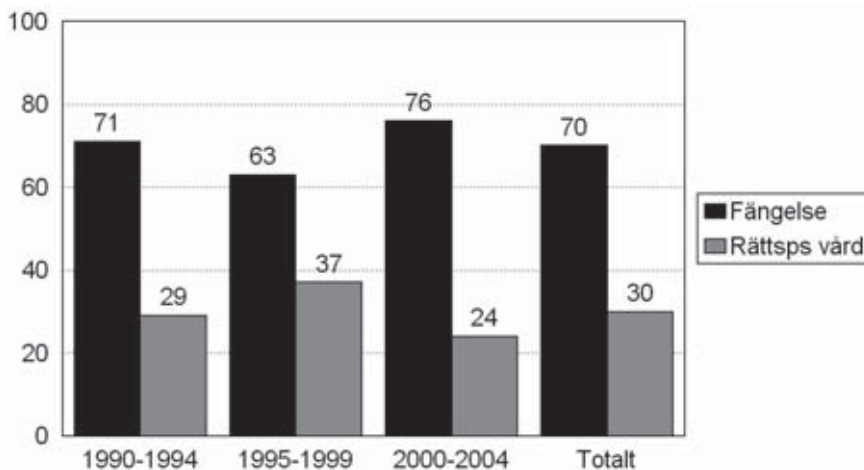
En annan förklaring kan vara att en stor del av gärningsmännen bedömdes som psykiskt sjuka. Enligt en undersökning om det dödliga våldet i Stockholms kommun under perioden 1951–1991 dominerade brottsrubriceringen mord för de psykiskt sjuka gärningsmännen (Rying, 1996a). Det är också deras dödliga våld som i stor utsträckning bedömdes som mord i denna undersökning (se nedan).

Det har också skett stora förändringar under undersökningsperioden. Allt fler har kommit att dömas för mord över tid. I början av 1990-talet dömdes två av tre gärningsmän för mord mot nära nio av tio under åren 2000–2004. De mindre allvarliga brottsrubriceringarna har följaktligen minskat i motsvarande mån. Även om det finns en liknande utveckling för det dödliga våldet generellt är ökningen för mordrubriceringen väsentligt större vid dödligt våld i nära relationer. Som framgått tidigare i rapporten finns det inget som talar för att omständigheterna vid brotten förändrats på ett påtagligt sätt under den undersökta 15-årsperioden. Utvecklingen mot att allt fler döms för mord bör därför rimligen förstås som att domstolarna väljer att se allt strängare på dessa brott. Detta blir också tydligt nedan när påföljdsutvecklingen studeras.

Livstidsstraffen ökar kraftigt

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer döms de allra flesta gärningsmännen till fängelse (figur 6). Samtidigt är den andel som döms till rättspsykiatrisk vård högre jämfört med dem som döms för dödligt våld generellt. Att en högre andel döms till rättspsykiatrisk vård och att en jämförelsevis hög andel av gärningsmännen begick självmord tyder, som redan nämnts, på en mer psykiskt instabil grupp gärningsmän vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer än vid det dödliga våldet generellt sett.

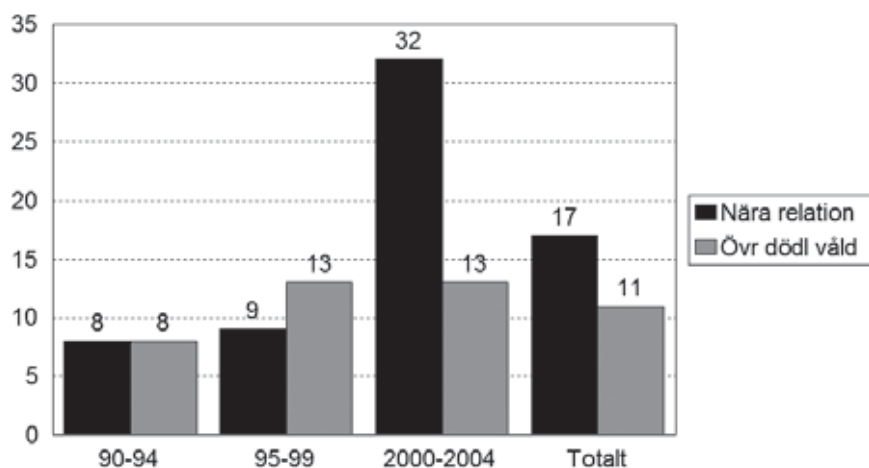
De som dömdes till fängelse för dödligt våld mot kvinnor i nära relationer fick längre straff än de som dömdes för dödligt våld generellt. De som gjort sig skyldiga till dödligt våld i nära relationer dömdes till i genomsnitt drygt tolv år och nio månaders fängelse mot en motsvarande genomsnittstid på åtta år och nio månaders fängelse för dem som dömdes för dödligt våld generellt (livstidsstraff är här omräknat till 20 års fängelse). Huvudförklaringen till denna skillnad är den stora andelen fall med brottsrubriceringen mord vid det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer jämfört med det dödliga våldet generellt.

Figur 6. Påföljder vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer perioden 1990–2004. Andelar (procent). (För utförligare uppgifter, se tabell D i bilaga 1).

En annan förklaring till de längre strafftiderna är det faktum att livstidsstraffet har kommit att utdömas i allt större utsträckning vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Från att under 1990-talet ha utdömts i något mindre utsträckning än vid dödligt våld generellt, är det nu totalt sett vanligare än vid dödligt våld generellt (figur 7). Det var under perioden 2000–2004 som det skedde en kraftig ökning av livstidsstraffen vid det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer, vilket sammanfaller med den kraftiga ökningen av morddomar för dessa brott. Noterbart är att bland de livstidsdömda var 20 av de 32 gärningsmännen födda i ett annat land än Sverige.

Utvisning från Sverige kan också ingå i domen för utländska medborgare. Det skedde i 31 av 50 fall, det vill säga i 62 procent av fallen. Det var främst utländska medborgare från före detta Jugoslavien och länder i Mellanöstern som dömdes till utvisning. Av de 19 gärningsmän som inte blev utvisade kom en dryg tredjedel från nordiska länder. Vidare var de som utvisades nästan uteslutande dömda för mord, medan de som fick stanna hade en något jämnare fördelning mellan mord och dråp.

Figur 7. Andel utdömda livstidsstraff vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer respektive vid övrigt dödligt våld perioden 1990–2004. Andelar (procent). (För utförligare uppgifter, se tabell E i bilaga 1).

Det fanns under 1990-talet ingen tendens till att de utdömda strafftiderna blev längre om det varit känt att tidigare våld eller hot om våld förekommit. På senare tid har en förändring ägt rum och en längre genomsnittlig strafftid utdöms i dessa fall jämfört med de fall där tidigare hot eller våld inte har varit känt innan brotten. Det kan emellertid inte med säkerhet sägas att det finns ett orsakssamband mellan dessa faktorer och fängelsestraffets längd.

Avslutande diskussion

Mellan åren 1990 och 2004 dödades i genomsnitt 17 kvinnor per år genom våld i nära relationer. Detta innebär en klar minskning jämfört med perioden 1971–1980. Dödligt våld i nära relationer sker i en majoritet av fallen i samband med att kvinnan vill separera från mannen eller vid svartsjuka från mannens sida. I ungefär hälften av fallen var det känt att gärningsmannen utsatt kvinnan för hot och/eller våld tidigare.

Det var framför allt socialt marginaliserade män som begick dessa brott. Majoriteten var kriminellt belastade sedan tidigare, en stor andel var arbetslösa eller förtidspensionärer, nära 40 procent var missbrukare av alkohol, och en stor andel av gärningsmännen var psykiskt sjuka eller hade annan psykiatrisk problematik.

Möjliga förklaringar till det minskade dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer

Det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer har således minskat med drygt 20 procent under perioden 1990–2004 jämfört med perioden 1971–1980. Forskning från Kanada och USA visar att det även i dessa länder har skett en tydlig nedgång av dödligt våld mot kvinnor (Johnson & Hottton, 2003, Wells & DeLeon-Granados, 2004 och U.S. Department of Justice, 2006). Det finns inga entydiga förklaringar till denna nedgång, däremot finns det i forskningslitteraturen ett antal hypoteser värda att diskutera.

Förklaringar som förts fram är bland annat en större medvetenhet i samhället om våldet mot kvinnor, lagändringar och framväxten av kvinnojourer som skydd i akuta lägen. Enligt till exempel Browne & Williams (1993) och Browne m.fl. (1999) har det sedan 1970-talet växt fram en form av ”social kontroll” avseende våld mot kvinnor. Medvetenheten i samhället om att våldet mot kvinnor är ett viktigt samhällsproblem som måste åtgärdas, har på så sätt ökat. Detta har bland annat lett fram till olika lagändringar i syfte att öka skyddet för kvinnor. Samtidigt började också framväxten av kvinnojourer på allvar. På så sätt kan man säga att en ”tredje partsmekanism” (Browne & Williams, 1993), förutom mannen och kvinnan, tillkommit som skydd för utsatta kvinnor.

Dessa förklaringar stämmer väl in även på svenska förhållanden. Sedan 1970-talet har stora förändringar ägt rum i synen på våldet mot kvinnor (t.ex. SOU 2005:66). Följande faktorer kan antas ha påverkat det faktum att det dödliga våldet mot kvinnor har minskat sedan 1970-talet:

En ökad uppmärksamhet på problemet. Även i Sverige har medvetenheten om allvaret i mäns våld mot kvinnor ökat, inte minst genom olika kvinnoörelser (Eliasson & Ellgrim, 2006). Våld mot kvinnor har gått från att vara ett privat problem till att bli ett offentligt samhällsproblem.

Ett ökat skydd för kvinnor. Kvinnojourernas framväxt har haft stor be-

tydelse, liksom de allt större möjligheterna till skydd för utsatta kvinnor. I dag finns kvinnojourer på många ställen i landet, vilket ökat möjligheterna för kvinnor att snabbt få fysiskt skydd.

Flera lagändringar. År 1982 gjordes en lagändring som innebar att alla fall av misshandel kom att falla under allmänt åtal. Tidigare föll misshandel som skett på enskilt område inte under allmänt åtal. Detta har inneburit en viss ökning av anmälda misshandelsbrott mot kvinnor. Något som i sin tur kan ha inneburit att samhället reagerat tidigare på en pågående våldssituation mot kvinnor.

År 1988 tillkom lagen om besöksförbud som huvudsakligen är tänkt att skydda kvinnor mot hot och våld från en närstående man. Den innebär bland annat att en person som hotar eller misshandlar en annan person kan förbjudas att uppsöka eller kontakta denne under viss tid. Tio år senare, år 1998, kom en ny bestämmelse i brottsbalken, grov kvinnofridskränkning, BrB 4 kap. 4a §, som fokuserar på mäns våld mot kvinnor. Den ska användas om en man upprepade gånger utsätter en kvinna han har eller har haft en nära relation med, för kränkningar, till exempel misshandel, ofredande hemfridsbrott och sexuellt tvång.

Framsteg inom sjukvården, främst inom akutsjukvården, kan också ha påverkat utvecklingen mot ett minskat antal fall av dödligt våld (t.ex. Sveri, 1974, Harris m.fl., 2002). Ökade medicinska kunskaper, till exempel avseende grov misshandel, kan ha inneburit att fler våldsoffer räddas i dag än tidigare.

Resultaten i denna studie talar dock mot att förbättrad sjukvård på ett avgörande sätt kan påverka just antalet kvinnor som blir offer för dödligt våld i nära relationer. De kvinnliga offren i föreliggande studie avled nämligen i 86 procent av fallen inom en halvtimme efter brottet, och då oftast i sin egen bostad utan närvaro av andra än gärningsmannen. Detta innebär att det för denna typ av våld har funnits mycket små möjligheter för sjukvården att hinna ge offret kvalificerad vård i dessa fall.

En genomgång av sjukvårdsdata visar vidare att antalet patienter som behandlats för kniv- eller skottskador, det vill säga de våldsmetoder som majoriteten kvinnliga offer avlidit genom, inte visar någon ökning sedan 1970-talet (Estrada, 2005).

Förändringar i relationsstatus och ökad ekonomisk självständighet för kvinnor. Amerikansk forskning visar att det finns ett samband mellan en minskning av äktenskap som samlevnadsform, en ökning av lösare samlevnadsformer, en ökad ekonomisk självständighet för kvinnor och en minskning av det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer (Dugan m.fl., 1999, Puzone m.fl., 2000). Författarna visar att andelen gifta har minskat i USA mellan 1970-talet och 1990-talet samtidigt som andelen lösare relationer, som sambo- och särboförhållanden, har ökat. Dessutom gifter man sig senare, vilket i sig anses minska risken för våld i nära relationer. Vidare menar de att äktenskap, med sina fasta strukturer, många gånger kan försvåra för många kvinnor att lämna hotfulla förhållanden. En utveckling mot fri-

are relationsformer i nära relationer skulle enligt författarna således kunna skapa en minskad utsatthet för hot och våld. Dessutom har en större andel kvinnor genomgått högre utbildning och börjat förvärvsarbete jämfört med tidigare. Detta innebär att kvinnor i större utsträckning blivit ekonomiskt oberoende av män och därför kan välja hur de vill leva.

En liknande utveckling har också varit fallet i Sverige, men förmodligen med en tidigare start. Enligt Gähler m.fl. (2004) har påtagliga förändringar ägt rum i kvinnors sociala förhållanden det senaste halvsekle. Kvinnors deltagande på arbetsmarknaden är i dag i princip detsamma som för män. Familjemönstren ser också annorlunda ut i dag än tidigare. Skilsmässorna har ökat samtidigt som samboendet som samlevnadsform har ökat. Barnafödandet har senarelagts vilket innebär att fler kvinnor hinner utbilda sig och därmed få mer kvalificerade arbeten än tidigare.

Den positiva konsekvensen av denna utveckling är att kvinnor i dag har naturliga möjligheter att försörja sig själva utan att nödvändigtvis vara beroende av en mans försörjning. Enligt Estrada & Nilsson (2004) finns det när det gäller till exempel ensamstående mödrar, ett samband mellan risken för våld och hur den sociala och ekonomiska situationen ser ut. En god social situation med bra ekonomi och ett utvecklat socialt nätverk, ger vissa kvinnor ett större handlingsutrymme, vilket är förknippat med lägre utsatthet för våld.

Sammanfattningsvis kan man säga att minskningen av det dödliga våldet mot kvinnor i Sverige i stora stycken kan relateras till flera samverkande förhållanden som på ett positivt sätt stärkt kvinnors position i samhället.

Brotten begås ofta i socialt marginaliserade miljöer

I nära tre fjärdedelar av fallen har gärningsmännen konstaterats ha allvarliga sociala problem. Eftersom de inblandade i drygt 80 procent av fallen var eller hade varit gifta eller sambor, betyder det att en stor andel av de kvinnliga offren levde ett liv präglad av socioekonomisk utsatthet och då inte sällan i kombination med missbruksproblematik. Till exempel var en fjärdedel av de kvinnliga offren inne i ett alkoholmissbruk.

Sociala och personliga problem förekommer ofta bland kriminellt belastade personer. Fängelsedomda har ofta haft ogynnsamma uppväxtförhållanden, dålig förankring på arbetsmarknaden, oordnad boendesituation, missbruksproblematik och dålig hälsa samt inte minst psykiska problem (Nilsson, 2002). Denna bild stämmer även in på gärningsmännen vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.

- Omkring 60 procent var kriminellt belastade sedan tidigare.
- Omkring hälften var arbetslösa eller hade förtidspension.
- Omkring 90 procent var psykiskt sjuka eller hade någon annan form av psykiatrisk problematik.
- Omkring 40 procent var alkoholmissbrukare.

Dessutom finns det en tydlig överrepresentation av utlandsfödda i materialet, både bland gärningsmännen och offren. Utvecklingen visar att det skett en ökning av fall med gärningsmän och offer från länder i Mellanöstern. Detta beror på den flyktinginvandring som ägt rum på grund av krig och andra konflikter i dessa länder. Förutom de traumatiska händelser som många av dessa familjer upplevt tillkommer också andra svåra omständigheter med arbetslöshet och lång väntan på besked om uppehållstillstånd. Det är dock viktigt att betona att det är fråga om ett mycket litet antal av de flyktingar som kommer till Sverige som begår och drabbas av dessa brott. I genomsnitt handlar det om ett par fall per år.

En stor del av gärningsmännen vid dödligt våld har levt under svåra omständigheter redan under sin uppväxt (Yourstone, 2003). Det kan röra sig om fysisk och psykisk misshandel och andra typer av traumatiska händelser, föräldrar med psykisk sjukdom eller psykiska problem och/eller missbruk. Dessutom har en stor andel av gärningsmännen vid dödligt våld själva en historia av tidig förekomst av psykisk sjukdom eller annan psykiatrisk problematik.

Som tidigare nämnts är mörkertalet för det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer med största sannolikhet mycket litet, särskilt i jämförelse med andra typer av mäns våld och hot mot kvinnor i nära relationer. Detta innebär att de uppgifter som redovisats i denna rapport när det gäller gärningsmannens sociala och psykiatriska problematik, gör att man med stor sannolikhet kan anta att ju grövre våld som kvinnor utsätts för desto troligare är det att också offren själva är koncentrerade till grupper med olika typer av resursproblem. Något som också framkommer i SCB:s offerundersökningar (Estrada & Nilsson, 2004) och i en Brå-studie (2007) av de kvinnor som ansöker om besöksförbud.

Två riskgrupper

För att kunna förebygga det dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer är det viktigt att finna såväl relevanta riskfaktorer som riskgrupper. I en genomgång av 22 empiriska studier om just denna typ av dödligt våld, identifierade man ett antal riskfaktorer (Alridge & Browne, 2003). Där nämns till exempel förekomst av tidigare hot och våld mot kvinnan, svartsjuka och separation som motiv, risken för dödligt våld i samband med eller strax efter separationen, missbruk av alkohol och droger hos gärningsmannen samt förekomst av personlighetsstörningar hos gärningsmannen. Dessa faktorer har identifierats också i denna rapport. Olika typer av riskfaktorer varierar dock hos olika grupper av gärningsmän.

Av resultaten i avsnitten om självmord och psykiatriska diagnoser framgår att det finns två tydliga riskgrupper som tillsammans utgör omkring 60 procent av gärningsmännen: dels en grupp bestående av de gärningsmän som begick självmord i samband med brottet och de psykossjuka, dels de personlighetsstörda gärningsmännen. En jämförelse mellan dessa båda grupper tidigare i rapporten visade att det fanns flera skillnader.

Gruppen bestående av de psykossjuka och de gärningsmän som begick självmord i samband med brottet består av instabila män med bland annat psykoser och depressioner som sjukdomsbild. Dessa gärningsmän hade ofta inte utsatt kvinnan för våld och hot tidigare. Även om svartsjuka- och separationsproblematik var det vanligaste motivet, fanns det i drygt en tredjedel av fallen ingen annan förklaring eller motiv till det dödliga våldet än just den psykiska sjukdomen. För denna grupp gärningsmän har psykiatrin av naturliga skäl ett stort ansvar. Många av dem var kända inom psykiatrin sedan tidigare och det finns exempel på att gärningsmännen varit i kontakt med psykiatrin samma dag som det dödliga våldet kom att ske, utan att bli inlagda för vård. Det är således av stor vikt att de gärningsmän som lider av psykisk sjukdom, depressioner och andra psykiatriska problem får tidig och adekvat hjälp av psykiatrin. Något som också påpekades av regeringens psykiatrisamordnare i en utredning om psykiatrin i Sverige (SOU 2006:100).

Gruppen gärningsmän bestående av personlighetsstörda personer var i stor utsträckning kriminellt belastad och hade också i en stor majoritet av fallen tidigare hotat och/eller misshandlat kvinnan. Dessa fall inträffar ofta i missbruksrelaterade kretsar. En majoritet av gärningsmännen inom denna grupp var antingen arbetslösa eller förtidspensionerade, vilket innebär att de på många sätt är isolerade från det övriga samhället.

Det betyder att samhället ofta har mycket liten insyn i det som föregår det dödliga våldet. När det gäller denna grupp av gärningsmän är samtidigt kunskapen om tidigare hot och våld som störst. För att kunna bryta den destruktiva tillvaro dessa personer lever i krävs därför kraftfulla och samverkande åtgärder från samhällsinstitutioner som socialtjänsten, missbruksvården, arbetsförmedlingen och polisen (Brookman & Maguire, 2003).

Samhällets skydd för kvinnor som utsätts för våld

Det finns såväl juridiska som sociala möjligheter att skydda kvinnor som utsätts för våld i en nära relation. Rättsväsendet erbjuder skydd genom till exempel polisen och lagstiftningen. Kommunerna har genom bland annat socialtjänsten möjlighet att på olika sätt hjälpa utsatta kvinnor att lösa sina problem med ekonomiskt stöd och boende.

Juridiskt skydd

Som påpekats tidigare har flera lagar stiftats för att skydda kvinnor mot våld i nära relationer. Den kanske viktigaste lagen som tillkommit är lagen om besöksförbud. En utvärdering av besöksförbudslagen (Brå, 2007) visar att det kontinuerligt sker en ökning av såväl antalet ansökningar som utfärdade beslut. Fyra av fem som ansöker om besöksförbud är kvinnor och 90 procent av ansökningarna avser en man de har eller har haft en nära relation till. En stor andel av såväl de ansökande kvinnorna som de män ansökan avser har en svår social situation med arbetslöshet eller låg inkomst. De kvin-

nor som beviljas besöksförbud upplever att de får en tryggare tillvaro och är i stor utsträckning nöjda med polisens bemötande. Nästan alla som tidigare bott ihop med mannen som ansökan avser, separerar i samband med ansökan. De kvinnor som inte får sin ansökan beviljad känner sig även fortsättningsvis otrygga. Därför är det viktigt att dessa kvinnor får ett bättre socialt stöd än vad som är fallet idag.

Vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer är det emellertid mycket sällsynt att beslut om besöksförbud finns registrerat. Endast i 8 av 193 fall, eller i 4 procent av fallen, där uppgifter finns att tillgå, fanns ett sådant beslut registrerat enligt Rikspolisstyrelsens Belastningsregister (BR). Ser man enbart till de fall där rättsväsendet hade kännedom om hot mot kvinnan, stiger andelen till 21 procent.

Utvärderingen visar att de kvinnor som ansöker om besöksförbud på många sätt liknar de kvinnor som faller offer för dödligt våld i nära relationer. Det handlar om socialt utsatta individer, såväl bland offer som bland gärningsmän. Av de personer som var föremål för ansökan om besöksförbud under år 2000 hade 90 procent varit misstänkta för minst ett brott mot person under en treårsperiod (Brå, 2003). I minst en tredjedel av fallen bröt de mot besöksförbudet. En liten del av dessa personer står för majoriteten av överträdelserna. De är ofta tungt kriminellt belastade sedan tidigare.

Klein (1996) menar att man av det skälet inte kan förvänta sig att de män som beläggs med besöksförbud utan vidare ska följa det. Tvärtom finns det en uppenbar risk att de kommer att bryta mot besöksförbudet. För att kunna kontrollera de gärningsmän som belagts med besöksförbud, och därmed effektivare kunna skydda de utsatta kvinnorna, är det därför enligt Klein viktigt att en effektiv övervakning av gärningsmännen utvecklas. Kingsnorth (2006) visar också att en av de viktigaste indikatorerna för återfall i våld mot kvinnan är just att gärningsmannen har eller har haft ett besöksförbud.

Andra åtgärder som kan ha betydelse är de strukturerade hot- och riskbedömningar som polisen i viss utsträckning har kommit att använda sig av för att kunna bedöma risken för ytterligare hot och våld mot utsatta kvinnor, larmpaket samt skyddade identitets- och bostadsuppgifter (Brå, 2007).

Sociala skyddsåtgärder

Såväl socialtjänsten som kvinnojourer runt om i landet arbetar med att hjälpa utsatta kvinnor. Som det är idag måste dock de utsatta kvinnorna ta kontakt med en mängd olika instanser för att få adekvat hjälp med att lösa sin svåra situation. En viktig insats från samhällets sida vore därför att öka tillgängligheten till hjälp och stöd för utsatta kvinnor i hela landet. Behoven varierar för olika kvinnor beroende på deras livssituation. Många orkar inte med att ta alla dessa kontakter och många kanske inte ens vet var hjälp finns att få. Det gäller framför allt många av de utsatta invandrarkvinnor som inte har ett utbyggt socialt nätverk och kanske inte ens kan det svenska språket.

I regeringspropositionen, Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor, prop. 2006/07:38, betonas socialtjänstens övergripande ansvar för våldsutsatta kvinnor och deras svåra situation. Samverkan mellan olika myndigheter och frivilligorganisationer sägs ha förbättrats på många håll men fortfarande ”finns det alltjämt oacceptabla brister” (ibid). Dessutom är ett stort problem att hjälpen varierar mellan olika kommuner. Ett exempel på detta är bristen på möjlighet till hjälp med ny bostad och skyddat boende, en möjlighet som dessutom har försämrats på senare år. Ett annat exempel är att det ofta är svårt för våldsutsatta kvinnor att få ekonomiskt bistånd när de haft behov av det på grund av den svåra och många gånger akuta situation som uppstått. Detta gäller särskilt våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem och/eller psykiska funktionshinder.

Sammanfattningsvis måste samverkan mellan olika myndigheter bli bättre i syfte att hjälpa de kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. Dessa kvinnor behöver all tänkbar hjälp för kunna och orka lösa sin svåra situation. En möjlighet skulle kunna vara att det i varje kommun skapas någon form av central instans, väl känd, dit utsatta kvinnor kan vända sig. Där skulle de kunna få en kontaktperson som kan hjälpa dem med alla kontakter som de behöver ta för att ordna sin situation och få till exempel medicinsk, psykologisk, ekonomisk, social, polisiär och juridisk hjälp.

Referenser

- Alridge, M. & Browne, K. (2003). Perpetrators of Spousal Homicide – A Review. *Trauma, Violence and Abuse*. Vol. 4, No. 3.
- Belfrage, H. (1995). *Brottsligheten, psykiatrin och samhället. Introduktion till den medicinska kriminologin*. Falköping: Almkvist & Wiksell, Medicin/Liber utbildning.
- Belfrage, H. & Rying, M. (2004). Characteristics of Spousal Homicide Perpetrators: A Study of All Cases of Spousal Homicide in Sweden 1990-1999. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14.
- Brookman, F. & Maguire, M. (2003). Reducing Homicide: A Review of the Possibilities. *On-line report 01/03. Home Office*. <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr0103.pdf>
- Browne, A. & Williams, K. R. (1993). Gender, Intimacy, and Lethal Violence: Trends From 1976 Through 1987. *Gender & Society*, vol. 7, no. 1.
- Browne, A., Williams, K. R. & Dutton, D. G. (1999). Homicide Between Intimate Partners. I: Smith, M. D. & Zahn, M. A. (red.) *Studying and Preventing Homicide*. Thousands Oaks, USA: SAGE Publications.
- Brå (2000). *Grov kvinnofridskränkning – en kartläggning*. Författare: Jenny Soukkan & Peter Lindström. Brå-rapport 2000:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2001). *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. Författare: Mikael Rying. Brå-rapport 2001:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2002a). *Att förebygga våld mot kvinnor i nära relationer*. Författare: Merike Lidholm. Brå-rapport 2002:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2002b). *Våld mot kvinnor i nära relationer*. En kartläggning. Författare: Lotta Nilsson. Brå-rapport 2002:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2003). *Besöksförbud. En utvärdering av lagen och dess tillämpning*. Författare: Monika Edlund och Karin Svanberg. Brå-rapport 2003:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2005). *Våldtäkt – en kartläggning av polisanmälda våldtäkter*. Författare: Erik Grevholm, Lotta Nilsson och Malena Carlstedt. Brå-rapport 2005:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2006). *Stalkning i Sverige. Omfattning och åtgärder*. Författare: Anna Mia Dovelius, Stina Holmberg och Jonas Öberg. Brå-rapport 2006:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brå (2007). *Besöksförbud. De berörda och deras erfarenheter*. Författare: Emma Lindahl och Olle Westlund. Brå-rapport 2007:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Dahlberg, L., Ikeda, R. & Kresnow, M. (2004). Guns in the Home and Risk of a Violent Death in the Home: Findings from a National Study. *American Journal of Epidemiology*, vol. 160, No. 10.

- Daly, M. & Wilson, M. (1988). *Homicide*. New York, USA: Aldine de Gruyter.
- Dawson, M. & Gartner, R. (1998). Differences in the Characteristics of Intimate Femicides: The Role of Relationship State and Relationship Status. *Homicide studies*, vol. 2, no. 4.
- Dobash, R. E. & Dobash, R. P. (1992). *Women, Violence & Social Change*. Chatham, England: Routledge.
- Dobash, R. E. & Dobash, R. P. (2000). Evaluating Criminal Justice Interventions for Domestic Violence. *Crime & Delinquency*, vol. 46 No. 2, April 2000 pp 252–270.
- Dugan, L., Nagin, D. & Rosenfeld, R. (1999). Explaining the Decline in Intimate Partner Homicide: The Effects of Changing Domesticity, Women's Status, and Domestic Violence Resources. *Homicide Studies*, vol. 3, no. 3.
- Easteal, P. (1994). Homicide Between Adult Sexual Intimates in Australia: Implications for Prevention. *Studies on Crime and Prevention*, vol. 3, no. 1.
- Eliasson, M. & Ellgrim, B. (2006). *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer. En kunskapsöversikt*. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Estrada, F. (2005). *Våldsutvecklingen i Sverige. En presentation och analys av sjukvårdsdata*. Arbetsrapport. Institutet för Framtidsstudier; 2005:4.
- Estrada, F. & Nilsson, A. (2004). Exposure to threatening and violent behaviour among single mothers – the significance of lifestyle, neighbourhood and welfare situation. *British Journal of Criminology*, 44:2:168–187.
- Ewing, C. P. (1997). *Fatal Families. The Dynamics of Intrafamilial Homicide*. Thousand Oaks, California, USA: SAGE Publications.
- Fazel, S. & Grann, M. (2004). Psychiatric Morbidity Among Homicide Offenders: A Swedish Population Study. *American Journal of Psychiatry*, 161:11, November 2004.
- Flanzer, J. P. (1993). Alcohol and Other Drugs Are Key Causal Agents of Violence. I: Gellers, R. J. & Locke, D. R. (red.) *Current Controversies on Family Violence*. Newbury Park, California, USA: SAGE Publications.
- Gelles, R. J. (1972). *The Violent Home. A Study of Physical Aggression Between Husbands and Wives*. SAGE Library of Social Research vol. 13. Thousand Oaks, USA: SAGE Publications.
- Gelles, R. J. (1993). Alcohol and Other Drugs Are Associated With Violence – They Are Not Its Cause. I Gelles, R. J. & Loseke, D. R. (red.) *Current Controversies on Family Violence*. Newbury Park, California, USA: SAGE Publications.
- Gillespie, M., Hearn, V. & Silverman, R. A. (1998). Suicide Following Homicide in Canada. *Homicide Studies*, vol. 2, no. 1.
- Goetting, A. (1995). *Homicide in families and other special populations*. New York, USA: Springer Publishing Company.

- Gähler, M., Bygren, M. & Neremo, M. (2004). Familj och arbete – vardagsliv i förändring (Family and Work – Everyday Life in Transition), pp. 11–55. in Bygren, M., Gähler, M. and Neremo, M. (Red.), *Familj och arbete – vardagsliv i förändring (Family and Work – Everyday Life in Transition)*, Stockholm: SNS Förlag.
- Harris, A., Thomas, S.H., Fisher, G.A. & Hirsch, D.J. (2002). Murder and Medicine: The Lethality of Criminal Assault 1960–1999. *Homicide Studies*, 6:128–166.
- Heide, K. M. (1995). *Why Kids Kill Parents. Child Abuse and Adolescent Homicide*. Thousands Oaks, California, USA: SAGE Publications.
- Heide, K. M. (1997). Dangerously Antisocial Kids Who Kill Their Parents: Towards a Better Understanding of the Phenomenon. I: *The Nature of Homicide: Trends and Changes. Proceedings of the 1996 Meeting of the Homicide Research Working Group*. National Institute of Justice. Washington D.C., USA.
- Hepburn, L & Hemenway, D. (2004). Firearm availability and homicide: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*. No. 9, 2004, pp 417–440.
- Hydén, M. (1997). Kvinnomisshandel. Aktuella frågor i Sverige. I: Olsson, M. och Wiklund, G. (red.) *Våld mot kvinnor*. BRÅ-rapport 1997:2. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Fritzes.
- Johnson, H. & Hotton, T. (2003). Losing Control. Homicide Risk In Estranged and Intact Intimate Relationships. *Homicide Studies*, Vol. 7, No. 1.
- Jönson, H. & Åkerström, M. (2004). Neglect of elderly women in feminist studies of violence – a case against ageism? *Elder Abuse & Neglect* vol. 16, nr 1 47–63, 2004.
- Karlsson, J. & Pettersson, T. (2003). *Forskningsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningsmän och offer*. Rapport 2003:2, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Kingsnorth, R. (2006). Intimate Partner Violence. Predictors of Recidivism in a Sample of Arrestees. *Violence Against Women*, vol. 12, No. 10, October 2006, pp 917–935.
- Klein, A. R. (1996). Re-abuse in a Population of Court-Restrained Male Batterers: Why Restraining Orders Don't Work. I: Buzawa, E. S. & Buzawa, C. G. (red.) *Do Arrests and Restraining Orders Work*. Thousand Oaks, USA: SAGE Publications.
- Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (2003). *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Lecomte, D. & Fornes, P. (1998). Homicide Followed by Suicide: Paris and Its Suburbs, 1991–1996. *Journal of Forensic Sciences*, 1998:43 (4):760–764.
- Lidberg, L. (2000). Psykopati, personlighetsstörningar, personlighetsmodeller och test. I: Lidberg, L. (red.) *Svensk rättspsykiatri – en handbok*. Lund: Studentlitteratur.

- Lindqvist, P. (1989). *Violence against a person – the role of mental disorder and abuse: a study of homicides and an analysis of criminality in a cohort of patients with schizophrenia*. Akademisk avhandling. Umeå: State Institute of Forensic Psychiatry, Umeå & the Department of Forensic Medicine and Psychiatry, University of Umeå.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A-M. (2001). *Slagen Dam. Mäns våld mot kvinnor i det jämställda Sverige – en omfattningsundersökning*. Umeå: Brottsofferfonden och Uppsala Universitet.
- McFarlane, J. m.fl. (1999). Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies*, vol. 3, No. 4 pp 300–316.
- Moracco, K., Runyan, C. & Butts, J. (1998). Femicide in North Carolina, 1991–1993: A Statewide Study of Patterns and Precursors. *Homicide Studies*, vol. 2, No. 4.
- Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Doktorsavhandling. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Nordström, A. (2004). *Violent offenders with schizophrenia. Quantitative and qualitative studies focusing on the family of origin*. Division of Psychiatry, Department of Clinical Sciences, Umeå University.).
- Palermo, G. m.fl. (1997). Murder-Suicide of the Jealous Paranoia Type. A Multicenter Statistical Pilot Study. *American Journal of Forensic Medicine and Pathology*, 18(4): 374–383, 1997.
- Persson, L. G. W. m.fl. (1995). *Knivvåld – en kartläggning av knivvåld bland ungdomar*. Stencil. Brottsförebyggande rådet, Stockholm och Rikspolisstyrelsens forskningsenhet, Solna.
- Polk, K. (1994). *When Men Kill – Scenarios of Masculine Violence*. Hong Kong: Cambridge University Press.
- Proposition 2006/07:38 (2007). *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Socialdepartementet.
- Puzone, C. m.fl. (2000). National Trends in Intimate Partner Homicide. United States 1976–1995. *Violence Against Women*, vol. 6, No. 4, April 2000, pp 409–426.
- Rammer, L. & Somander, L. (1989). Kvinnor som offer för våldsbrott med dödlig utgång. I: *Kvinnomisshandel*. JÄMFO-rapport nr 14. JÄMFO. Stockholm.
- Rammer, L. m.fl. (1997). Brister i handläggningen av dödsfall utanför sjukhus. Särtryck ur *Läkartidningen*, vol. 94 nr. 50, 1997
- Rosenbaum, M. (1990). The role of depression in couples involved in murder-suicide and homicide. *American Journal of Psychiatry*, 1990:137:1036–9.
- Rying, M. (1996a). *Reaktioner på våldsbrott med dödlig utgång*. C-uppsats. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rying, M. (1996b). Dödligt våld. I: *Brottsutvecklingen 1994*. BRÅ-rapport 1996:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Rying, M. (1998). Dödligt våld och försök till mord och dråp. I: *Brottsutvecklingen i Sverige 1995–1997*. BRÅ-rapport 1998:2. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Rying, M. (2000). *Dödligt våld i Sverige 1990–1998*. Licentiatavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Rying, M. (2003). *Dödligt våld i kriminalstatistiken*. BRÅ-rapport 2003:4. www.bra.se
- SCB (2006). *Statistik om fördelning av den svenska befolkningens ursprungsländer*. <http://www.scb.se/templates/tableOrChart26040.asp>
- Sherman, L., Schmidt, J. & Rogan, D. (1992). *Policing Domestic Violence: experiments and dilemmas*. New York, USA: Free Press.
- Smith, P. H., Moracco, K. E. & Butts, J. D. (1998). Partner Homicide in Context: A Population-Based Perspective. *Homicide Studies*, vol. 2, no. 4.
- SOU 2005:66 (2006). *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Stockholm. Fritzes.
- SOU 2006:65 (2006). *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Socialdepartementet. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:100 (2006). *Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder*. Socialdepartementet. Stockholm: Fritzes.
- Sveri. K. (1974). Våldet i samhället. *Tidskrift for Kriminalhvidenskab*, nr. 1.
- U.S. Department of Justice/Bureau of Justice Statistics (2006). *Homicide Trends in the U.S. – Intimate Homicide*. U.S. Department of Justice, <http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/homicide/intimates.htm>.
- Veress, B. (1994). Obduktionernas antal minskar. Särtryck ur *Läkartidningen*, vol. 91, nr. 28–29 1994.
- Weisman, A. M. och Sharma, K. (1997). Parricide and Attempted Parricide: Forensic Data and Psychological Results. I: *The Nature of Homicide: Trends and Changes. Proceedings of the 1996 Meeting of the Homicide Research Working Group*. Washington D.C., USA: National Institute of Justice.
- Wells, W. & DeLeon-Granados, W. (2004). The Intimate Partner Homicide Decline: Disaggregated Trends, Theoretical Explanations, and Policy Implications. *Criminal Justice Policy Review*, vol. 15, No. 2, June 2004, pp 229–246
- Wikström, P-O. H. (1991). Cross-National Comparisons and Context-Specific Trends in Criminal Homicide. *Journal of Crime and Justice*, vol. 14.
- Wikström, P-O. H. (1992). Context-specific Trends in Homicide in Stockholm 1951–1987. *Studies on Crime and Crime Prevention*, vol.1, no. 1.
- Wikström, P-O. H. (1993). *Dödligt våld; sociala sammanhang och trender*. Opublicerat arbetsmaterial. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Wikström, P-O. H. (1994). Våldsbrott. I: *Brottsutvecklingen 1992 och 1993*. BRÅ-rapport 1994:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Fritzes.
- Wolfgang, M. (1958). *Patterns in Criminal Homicide*. University of Pennsylvania. Philadelphia, USA.
- Yourstone, J. (2003). *Kvinnor som dödar. En jämförelse av psykosociala bakgrundsfaktorer hos kvinnliga och manliga förövare dömda för dödligt våld i Sverige åren 1995–2001*. Stockholm: Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.

Bilagor

Bilaga 1

Tabell A. Kända fall av tidigare hot och våld mot kvinnor som blev offer för dödligt våld i nära relationer, Sverige under perioden 1990–2004. Antal och andel (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Ej tidigare känt hot	46	57	47	56	41	51	134	54
Tidigare polisanmält hot	18	22	15	18	12	15	45	18
Känt, ej polisanmält hot	17	21	22	26	28	34	67	28
Summa	81	100	84	100	81	100	246	100
Ej tidigare känt våld	51	64	52	62	45	55	148	60
Tidigare polisanmält våld	14	17	15	18	11	14	40	16
Känt ej polisanmält våld	15	19	17	20	25	31	57	24
Summa	80	100	84	100	81	100	245	100

Bortfall: Hot: sju fall (tre procent).

Våld: åtta fall (tre procent).

Tabell B. Gärningsmännens psykiatriska huvuddiagnoser vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, 1990–2004. Antal och andel (procent).

	Antal	Andel
Narcissistisk personlighetsstörning	8	5
Antisocial personlighetsstörning	6	4
Borderline personlighetsstörning	6	5
Paranoid personlighetsstörning	1	1
Personlighetsstörning UNS	20	13
Övriga personlighetsstörningar	2	2
Personlighetsstörningar totalt	43	30
Depression med psykosinslag	13	9
Paranoid psykos	11	7
Psykotiskt syndrom UNS	6	4
Paranoid schizofreni	3	2
Schizofreniformt syndrom	3	2
Alkoholbetingat psykotiskt syndrom	3	2
Övriga psykoser	1	1
Psykoser totalt	40	27
Stressreaktioner	15	10
Depressioner utan psykosinslag	11	7
Neuropsykiatriska diagnoser	9	6
Alkohol- och narkotikamissbruk	9	6
Ångesttillstånd	5	3
Impulskontrollstörningar	2	1
Dissociativa syndrom	1	1
Sexuell sadism	1	1
Mental retardation	1	1
Övriga diagnoser	2	1
Övriga diagnoser totalt	30	20
Ingen diagnos	10	7
Summa	149	101

Bortfall: ett fall (< en procent).

43 gärningsmän (22 procent) genomgick inte rättspsykiatrisk undersökning (RPU).

60 gärningsmän begick självmord i samband med brottet.

Tabell C. Fördelning av brottsrubriceringar vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, Sverige under perioden 1990–2004. Antal och andel (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Mord	39	66	50	74	59	89	148	77
Dråp	13	22	7	10	3	5	23	12
Vållande till annans död	7	12	11	16	4	6	22	11
Summa	59	100	68	100	66	100	193	100

Tabell D. Fördelning av påföljder vid dödligt våld mot kvinnor i nära relationer, Sverige under perioden 1990–2004. Antal och andel (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Fängelse	42	71	43	63	50	76	135	70
Rättspsykiatrisk vård	17	29	25	37	16	24	58	30
Summa	59	100	68	100	66	100	193	100

Tabell E. Andel livstidsdömda av dömda för dödligt våld mot kvinnor i nära relationer respektive för dödligt våld generellt, Sverige under perioden 1990–2004. Antal och andel (procent).

	1990–1994		1995–1999		2000–2004		Totalt	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
Dödligt våld i nära relationer	5	8	6	9	21	32	32	17
Dödligt våld generellt	28	8	43	13	38	13	109	11

